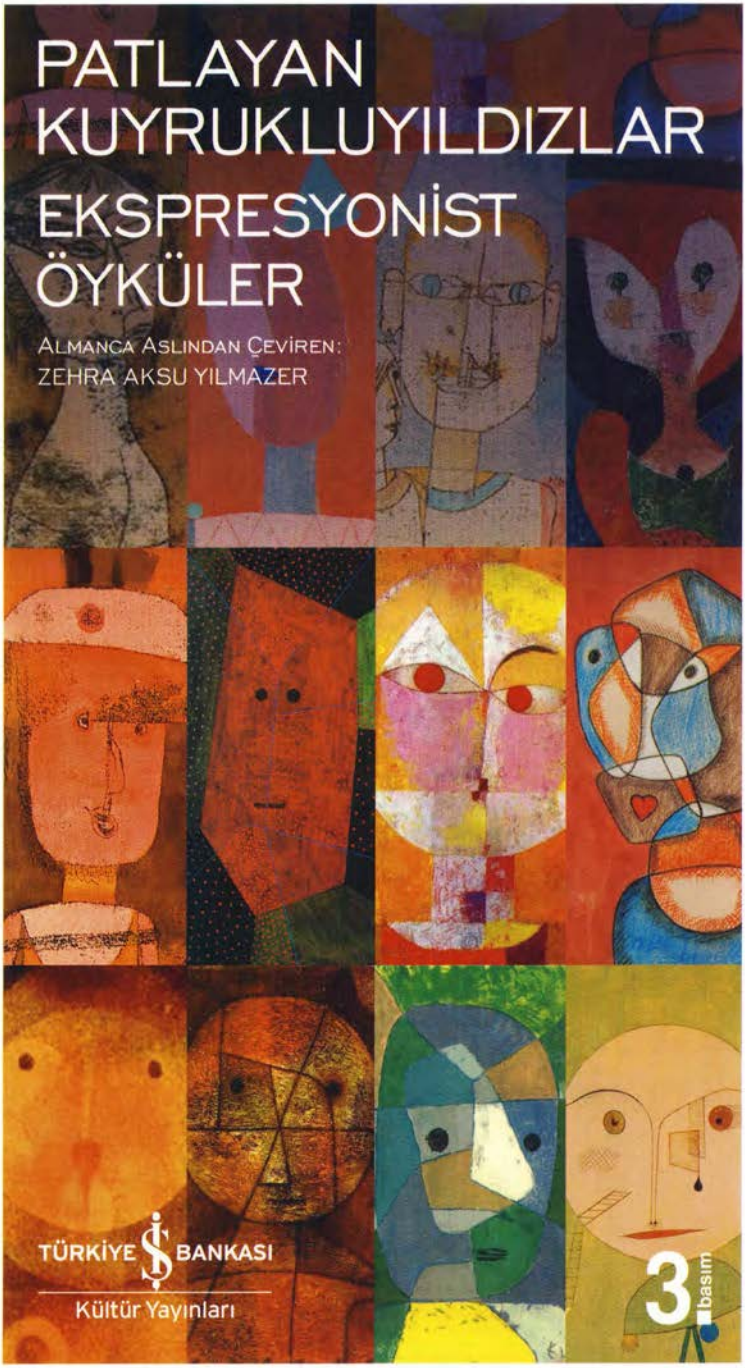
Modern Klasikler Dizisi - 122

PATLAYAN KUYRUKLUYILDIZLAR

EKSPRESYONİST ÖYKÜLER

Almanca Aslından Çeviren:
Zehra Aksu Yılmazer



Türkiye İş Bankası
Kültür Yayınları

3. basım

PATLAYAN KUYRUKLUYILDIZLAR
EKSPRESYONİST ÖYKÜLER

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2017
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM KASIM 2018, İSTANBUL
3. BASIM OCAK 2020, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-631-1

BASKI: ALFABE BASIN YAYIN SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
İkitelli Osgb Mah. Hürriyet Bulvarı Enkoop Sanayi Sitesi
Enkoop 1.Sokak No:1 Kat:-1 Başakşehir/İstanbul (0212) 485 21 25
Sertifika No: 46012

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: ZEHRA AKSU YILMAZER

Giresun'da doğdu, Almanya'da büyüdü, Ankara Hacettepe Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nden mezun oldu. Stefan Zweig, Hermann Hesse, Carl Gustav Jung, Heiner Müller, Herfried Münkler, Monika Maron, Leo Perutz, Gustav Meyrink, Robert Musil, Hans Belting gibi yazarların eserlerini Türkçeye kazandırdı. Almancadan çeviri yapmaya devam ediyor.

Modern
Klasikler
Dizisi - 122

Patlayan Kuyrukluyıldızlar

Ekspresyonist Öyküler

Almanca aslından
çeviren: Zehra Aksu Yılmazer

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Önsöz vii

Altın Bomba / Franz Held 1
Tavistock Meydanı'ndaki Suç / Oskar Panizza 9
Patlayan Kuyrukluyıldızlar / Paul Scheerbart 19
Satürn'ün Halkası / Gustav Meyrink 23
Teşrih / Georg Heym 33
Fagot / Wassily Kandinsky 37
Bir Çocuğun Kahramanlığı / Mynona 39
Kalbim Sağlıklı Olsaydı / Else Lasker-Schüler 43
Rüya ve Cinnet / Georg Trakl 49
Son Adam / August Stramm 55
Bacak Muhabbeti / Alfred Lichtenstein 57
Pervane / Theodor Däubler 61
Grand Hotel Metafizik / Hugo Ball 65
Akbaba / Franz Kafka 71
Dev Agoag / Robert Musil 73
Kısa Biyografimsiler 77

Önsöz

Ekspresyonizm, 20. yüzyılın başında edebiyat ve görsel sanatlar dünyasını altüst eden, zihin açıcı ve ilham verici olağanüstü avangard bir akımdı. Önce Almanya'da, hemen ardından diğer Avrupa ülkelerinde empresyonizme bir tepki olarak ortaya çıkan bu sanat hareketi, sadece resim ve heykel gibi görsel sanatları değil; edebiyat, mimari, dans, müzik ve sinemayı da kapsıyordu. Özellikle de ekspresyonist edebiyat, sürrealizm ve Dada akımlarından da önce, cesur yaklaşımlarıyla ezberleri bozmuştu.

Almanya kökenli olan ilk ve son önemli uluslararası sanat hareketi ekspresyonizmin en aktif olduğu dönemin *Die Brücke* dergisinin yayın hayatına başladığı 1906 yılı ile son ekspresyonist filmlerin çekildiği 1926 yılı olduğu söylenebilir. O yılların en önemli sanat ve edebiyat dergileri olan *Der Sturm* ve *Die Aktion* sayesinde geniş kitlelere ulaşan bu akımın yazarlarının çoğu 1875 ile 1895 arasında doğmuştu. Berlin ve Münih'te ortaya çıkan ama serpildikçe Prag, Zürich, Viyana, Dresden, Leipzig ve Hamburg'a da yayılan hareket, dergileri, kulüpleri, kafeleri ve galerileriyle dönemin en etkileyici, en ilham verici, en yenilikçi sanat akımıydı.

Birinci Dünya Savaşı öncesindeki toplumsal krizin tetiklediği ekspresyonist hareketin ilk dönem yazarlarının en sevdiği temalar, "Yeni İnsan", kültürel devrim, delilik, yalnızlık, erotizm ve büyük şehirlerdeki bohem hayattı ve mizah

tüm renkleriyle baş köşeye kurulmuştu. Ama bu yazarlar burjuva toplumuna karşı çıksalar da, burjuva etiğini yerin dibine batırsalar da, ortak bir düşünce ve yaklaşımın neferleri olamayacak kadar bireysel kalemlerdi. Zamanla öne çıkan bir diğer tema ise, eli kulağındaki savaşın habercisi olarak görülebilecek kıyamet imgeleriydi.

Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde pek çok ekspresyonistin savaşı heyecan ve coşkuyla karşılamasının nedeni, yepyeni bir toplumun yaratılması, dekadanlığın kenara süpürülmesi, estetizmin yerini siyasi sorumluluğun alması umuduydu. Savaşa en başından beri karşı olanlar ise İsviçre'ye sürgüne gittiler ve o "tarafsız" toprakları Dada hareketinin ilk tohumlarıyla şenlendirdiler.

Fakat savaşın ilk yılından sonra savaş makinesinin yıkıcı gücü ekspresyonistlere de ağır bir darbe indirdi; bazıları cephede öldü, bazıları tüm umutlarını yitirerek intiharı seçti. Kıyımdan kurtulanlar ise savaş henüz sürerken pasifizmi ve evrensel kardeşliği savunmaya başladı. Ekim 1917'deki Rus Devrimi ekspresyonist saflardaki politikleşmeye ivme kazandırdı. Bu politik aktivizm 1918 Kasımında Berlin ve Münih'teki devrimci dalgaya katılmaya kadar götürdü onları. Ama devlet terörü ayaklanmaları bastırdı ve işçi konseyleri yerlerini Weimar demokrasisine bıraktı. Bu süreçte ekspresyonizm edebiyattan çok tiyatro ve sinemada öne çıkmaya başladı.

Ekspresyonizm sözcüğünü, empresyonizmden bir kopuşu ifade etmek için ilkönce ressamlar ve yazarlar kullanmıştı. Savaş öncesinin bu muhalif ruh hali edebiyatçılar arasında ekspresyonizmden ziyade "Yeni Şiir" kavramıyla ifade ediliyordu. Empresyonizm fazla burjuva, fazla estetik, fazla melankolik bulunuyor, değişen dünyanın gerçeklerini ifade edemeyeceği düşünülüyordu. Eleştirel felsefenin dünyayı "tanrısızlaştırması", gelişen teknoloji ve bilimin insanı "ruhsuzlaştırması", bireyin "mekanikleşen" dünyada yer-

siz-yurtsuzluğu, bilim ile ahlak, bilgi ile deneyim arasındaki uçurumu genişletiyor, her şeyin kökünden sorgulanmasına yol açıyordu.

Ekspresyonistlerin buna ilk tepkisi, kendi içlerindeki kuyulara eğilip bakmaktı; isyan etti bu gençler, kökünden sarsılan eski değerlere sırt çevirip "Yeni İnsan"ın peşine düştüler. Rasyonellik ile irrasyonellik arasındaki geleneksel ayrımın aşılmasını savundular. "Sanat için sanat" formülündeki eski sanat-hayat ayrımını reddettiler. Sanatı bir ajitasyon aracı olarak kullandılar. Ekspresyonist şair-yazar betimlemiyor, deneyim aktarıyordu; temsil etmiyor, yeniden oluşturuyordu; kabul etmiyor, yeni olanı arıyordu. Ekspresyonist şair-yazar şehrin karmaşık temposunun nabzını tutan yeni yaklaşımlar peşindeydi. Radikal bir kopuş, yeni bir başlangıç istiyordu.

Eskilerin toptan reddi yeni yola açılan bir kapı olsa da, herkes çıkınında geçmişi de taşır elbet. Nitekim Döblin, Benn, Hans Arp ya da Georg Heym gibi ekspresyonist şair-yazarlarda Fransız sembolistleri, Art Nouveau ya da yeni romantizmin etkileri görülebilir. Georg Heym'ın "Teşrih" hikâyesinde Art Nouveau'nun görselliği ile fantastik öğeler bir aradadır. İşin aslı, açık bir programları ve net bir hedefleri olmayan ekspresyonistlerin savaş öncesinde ironi, bohemlik ve nihilist bir kinizme sarılmalarında şaşılacak bir şey yoktur. Onların edebi paletinde grotesk mizah çok doğurgan bir tanrıçadır, absürd ve acımasızdır, eğlendirmediği zamanlar kapkaradır.

Öncü ekspresyonistlerden üçü (Franz Held, Oskar Panizza ve Paul Scheerbart) groteski bir saldırı aracı olarak kullanmıştı. Held ve Panizza eserlerinden ötürü yargılanıp göç etmek zorunda kaldı. Burada satirik bir metniyle şaşırtan Panizza'ya daha sonra elbette ki sürrealistler sahip çıkacaktı.

Paul Scheerbart ekspresyonistler arasında en bohem olanıydı. Kurduğu fantastik dünyalarda grotesk ile bilimkurgu

tek yumurta ikizi gibiydi. Cam mimariye dayanan yeni bir toplum kurmak, sürekli hareket eden makineler üretmek gibi çılgın projeleri de vardı.

Öncülerden bir diğeri gnostik şair-yazar Däubler bir irrasyonalistti; tarihin duygular tarafından yönetildiğine inanıyor, canlı ile cansız arasında bir ayrım yapmıyordu. Buradaki öyküsü onun büyük yapıtının şiirsel bir özeti gibidir.

Däubler gibi Mynona da (gerçek adı Salomo Friedlaender olup Mynona "anonym" sözcüğünün tersinden yazılışıdır) bilimsel dünya görüşünün yerine büyü, fantezi ve hayal gücünü koymaya çalışıyordu. Bilimsel kategorilere karşıydı. "Bir Çocuğun Kahramanlığı" bilimsel bakışın keskin bir parodisidir.

Ekspresyonizmle sürrealizm arasındaki ruh kardeşliği örneğin Georg Trakl'da doruğa ulaşmıştı: Bu seçkideki öyküsünde Trakl, maddi-ruhsal, rasyonel-irrasyonel, öznel-nesnel ayrımlarını tüyler ürpertici bir cinnetle ortadan kaldırmıştır.

Ekspresyonizm, sürrealizme uzanan yoldaki uğraklardan biri, Dada ve sürrealizmi besleyen bir ırmak olarak görülebilir. Fakat ekspresyonist fantezi anlayışını aynı dönemde çok yaygınlık kazanan kaçış amaçlı korku ve fantastik edebiyattan ayırmak gerekir, ekspresyonizmde fantezinin çok daha ciddi, eleştirel bir işlevi vardır.

Elinizdeki küçük seçkide çok meşhur yazarlar da var: Gustav Meyrink, Franz Kafka, Robert Musil... Lafı uzatmamaya özen gösteren bu önsözde her birine kısa kısa değinilemeyecek kadar önemli yazarlar... Onların ekspresyonizmle ilişkisine kitabın sonundaki kısa biyografilerde değinilmişse de, asıl bilgi meraklı okurun keşiflerinde saklıdır.

Ekspresyonist edebiyatın önemli bir özelliği de, üslubun düzyazıda bile yoğun bir şiirselliğe sahip olması. Zaten yazarların çoğu aynı zamanda, hatta daha ziyade şairdir ve

metinleri düzyazı şiir olarak da görülebilir. Ayrıca, kullandıkları dil, amaçlarına uygun olarak, geleneksel dille bozuşarak kendi oyunlarını oynayan, gramerin eline avucuna sığmayan, başına buyruk bir dildir.

Bu küçük seçkinin amacı, ekspresyonist edebiyatı tadımlık öykü ve metin parçalarıyla ülkemizde de biraz olsun tanıtmak, zenginliğiyle baş döndüren bu külliyattan kısıtlı imkânlarımızla seçebildiğimiz metinleri ve Türkçede hiç tanınmayan yazarları meraklı okuyucuyla buluşturmaktır. Bu öyküleri keşfedip okumaktan ve –ne şanslıyım ki– çevirmekten çok zevk aldım. Burada sözü artık yazarlara bırakalım. Bazıları yüzyıl önce yazılmış, çoğu bugün de hâlâ çok modern olan bu avangard metinlerle iyi okumalar diliyoruz.

Zehra Aksu Yılmazer

Altın Bomba

(1890 civarı)

Franz Held

Bronzdan ve çıplak, kendi kuvvetinden sınırsız güç alarak, coşkun ve görkemli kaslarıyla yükselir heykeli Lüksemburg Müzesi'nde Kendi Kendini Yaratmış İnsan'ın.

Heykeltıraş (adı Daru'ydu galiba, bunları anlattığım şu günlerde kataloglardan eser kalmadı...) eserine "L'âge de fer"* adını vermişti. Öne uzatılmış kudretli bir kol özgüvenle mızrağa dayanmıştır. Sağ ayağın ezici gücünün altında yenik bir düşman uzanmaktadır.

***

Grand Boulevard. Café Americain'in önü. Buz gibi acımasız bir kış gecesi.

İpeklere bürünmüş fuhuş pencerelerinin önünde upuzun bir sıra halinde yorgun faytonlar duruyor. Rugan ayakkabılarıyla pıtır pıtır yürüyen, yarı ölü perişan küçük adamlar kürklerin iltifatına boğulmuş kiralık kadınları aceleyle arabalara tıkıyor. Karanlık yan sokaklarda güçlü kuvvetli

* (Fr.) Demir Çağı. (ç.n.)

işsizler çaresizlik içinde ürkek ürkek dolanıyor. Bilim buna "Daha Güçlülerin Zaferi" diyor.

İki dirhem bir çekirdek pezevenklere iş için yalvarıyor hırpani işsizler.

Kırmızı ve mavi çizgili fularlı, hastalıklı derecede semiz, meymenetsiz suratlının biri, kireç gibi bembeyaz çocuğunu çöküк göğsüne bastıran dilenci kadını hoyratça başından savıyor.

Onun arkasında buz gibi Romalı suratıyla yürüyen adam fark etti mi bunu?

Karla kaplı bulvar ağaçlarının altındaki bir bankta, ışıl ışıl kafenin olduğu köşede, üstü başı yırtık pırtık bir ihtiyar oturduğu yerde felç geçirmiş gibi öne kapaklanmış. Gövdesiyle baldırları dar açı oluşturmuş. Hiç kımıldamayan adamın buruşuk melon şapkası yanına, karların üstüne yuvarlanmış.

"Bak şimdi Jeanne! Şu serseriye tam bir ay kafayı çekmesine yetecek kadar para vereceğim. Acayip *rigolo** olacak!.."

Şişko gerçekten de bir altın para fırlatıyor yerdeki partal şapkaya. Yosma cırtlak bir kahkaha atıyor.

Olan biteni izlemiş olan Romalı suratlı, kadınla adam bir faytona biner binmez ihtiyarın yanına gidip onu sarsıyor, yoldan gelip geçenler altın parayı şapkadan kapmadan (mégot [izmarit] avcıları cirit atıyor ortalıkta) başına konan talih kuşunun farkına varsın istiyor. Ama ihtiyar kıpırdamıyor. Yüzü morarıp şişmiş. Açlıktan bitkin düşen ihtiyar az önce bankta soğuktan donmuş.

Başı bir Romalınınkini andıran adam ölünün şapkasındaki altın parayı alıyor ve daha o akşam bir dinamit bombası yaptığı gizli atölyesine götürüyor.

Bombasını, erittiği *Louis d'or*** ile kaplıyor.

---

* (Fr.) Eğlenceli, gırgır. (ç.n.)

** Üzerinde Fransa Kralı Louis'nin portresi bulunan altın para. (ç.n.)

Tahribat aracı yuvarlak, "cocotte en fond"* biçiminde. Polisin artık ezbere bildiği "Marmite"** tipinden çoktan vazgeçildi. Fünye değil bu, bomba.

Ertesi gece, Café Americain'de. Piyasa çok canlı, safkan insan kısraklar cazibelerini çeşit çeşit pozlarla ve ambalajlarla sergiliyor. Şu anda içeriye giren zarif beyefendinin dünkü bombacı olduğunu kimse bilemez.

Adam dağkeçisi rengindeki güderi eldiveninde kan kırmızısı, koket püsküllü pelür kâğıdına özen ve sevgiyle sarılmış değirmi bir nesne taşıyor. Gidip pelüş kaplı bir divana oturuyor.

Yanındaki yosma kırmızı pelür kâğıda sarılı topun şekerleme olduğunu düşünerek adamı mahir ve müstehcen esprilerle sinsice tavlamaya çalışıyor. Adam yosmanın pelür kâğıdının bir köşesini kaldırıp bakmasına izin veriyor...

İri altın topu görüyor yosma. Haris gözleri çılgınca parlıyor. En az bir milyon tutacağını tahmin ettiği bu devasa altın külçeye bakarken beyni duruyor. Az ötede oturan hanımlar da masaya üşüşüyor. Para babasının buz gibi yüzünü davetkâr bakışlarla süzüyorlar. Adam elini zarafet ve umursamazlıkla altın topa uzatıyor; acaba onu kime bahşedecek?

Geceyi gündüze çeviren bir şimşek. Koca bir dağ çöküyormuş gibi bir gümbürtü...

Kafenin ön duvarı tamamen havaya uçuyor. Bulvar, ta *Maison dorée*'ye kadar, pahalı, kana bulanmış dantel külotlu tombul, yumuşak bacaklarla, kolsuz bacaksız, kafasız gövdelerle, lime lime saten korselerden fırlayan çıplak memelerle kaplanıyor. Venüs heykellerinin torsoları gibi gövdeler. Etrafa saçılan pek kıymetli uzuvlara oradan gelip geçen her perişan *Sans-le-Sou**** el atabilir artık.

---

* Cocotte en fonte: Kapaklı güveç tenceresi. (ç.n.)

** Biraz daha yayvan, büyük bir tencere. (ç.n.)

*** (Fr.) Beş parasız, meteliksiz. (ç.n.)

Dehşet. Mahkemeler. Birkaç kişi sehven idam ediliyor. Ama fail yakalanamıyor. İntikam misillemeleri ve baskı üzerine baskı. Tespit edilen yirmi bombacı savaş mahkemesinin ardından giyotini boyluyor.

O altın bombayı atan kişi (suç ortakları bu dâhiyane fikrinin anısına onu "Tête-dorée"* ismiyle onurlandırmıştı) bu kez de mahkûmlar arasında aranıyor. La Roquette hapishanesinin, infazlarda halka açık olan kasvetli avlusu görülmemiş bir seyir iştiyakına ve yosma reklamına sahne oluyor.

***

Cıvıl cıvıl Boul'** yakınlarındaki École de Médecine.*** Mich'.**** Fransa'nın en ünlü fizyoloğunun (Legion d'honneur Büyük Haç Nişanı) anatomi salonundaki uzun bir mermer masada yirmi adet kesik baş duruyor. En başta da Tête-dorée. Hepsi erkek başı, bir tanesi hariç. O tek kadın başı, sadece teoride anarşist olan ve her tür şiddeti lanetleyen bir kadınındı. Ama mahkeme ona inanmamıştı.

Neşter gibi soğuk ve keskin hatlı bir yüze sahip uzun boylu sıska profesör kalabalık bir grup meslektaşıyla hararetli hararetli konuşuyor. İzleyici olarak davet ettiği bu doktorlara son derece ilginç bir deney hakkında açıklamalar yapıyor.

Kesik başlara çok güçlü bir elektro-galvanik akım verecek. Bu akımın beynin en ince kıvrımlarına nasıl ulaşacağı... onun sırrı.

Beyler mükellef bir kahvaltı yaptıkları için pek canlı. Bayat kan kokusunu, parmaklar arasındaki Mısır sigaralarının enfes aroması bastırıyor. Sigaraların keyifli mavi du-

---

* Altın baş. (ç.n.)
** Bulvarın kısaltması. (ç.n.)
*** Tıp Fakültesi. (ç.n.)
**** Paris'teki St. Michel Bulvarı'nın kısaltması. (ç.n.)

manı ölülerin soluk yüzlerinin üzerinde kıvrılıyor ve ardına kadar açık kocaman pencerenin dibindeki teşrih masasının üzerinden açık havaya, fırtınaya gebe Temmuz göğüne savruluyor.

Tek bir devasa bataryadan çıkan yirmi bakır tel uzanıyor bütün o kahverengi-kırmızımsı omurgalardaki açık deliklere. On dokuz beyin tepki vermese bile, aranan nesne yirmincisi olabilir.

Şimdi!

Elektrik, beyin kabuğundaki sinir ağına dalga dalga yayılıyor, oradan da gri maddenin kıvrımlarına ilerliyor. Şimdi de Tête-dorée'nin beynine giriyor...

O ana kadar derin bir huzur ifadesi vardı ölünün yüzünde. Fakat şimdi yüz kasları yeniden yavaş yavaş harekete geçiyor ("Sadece refleks!" diye rahatlatıyor onursal lejyoner dehşetle bakakalan meslektaşlarını), siyah keçi sakalının iki yanında sert kıllarla kaplanmış sarı yanakları ve kanı çekilmiş gergin ağzı şimdi derin bir tiksinti ve buz kesmiş bir öfkeyle yine eskisi gibi çarpılıyor.

Tête-dorée gözlerini açıyor –bütün doktorların beti benzi atıyor– ve onu incelemek için iyice üzerine eğilen onursal lejyonere nefretin beyaza kesmiş şeytani bakışını fırlatıyor.

Diğer on dokuz çift gözkapağı ilk başta sadece hafifçe kıpırdanıyordu. Ama şimdi o güzel biçimli kadın başı da gözlerini açıyor. Kanla sulanan toprağın üzerinde daha yumuşak parlayan bir göğün yüceltilmiş maviliğinden bir şeyler var bu gözlerde.

O da ne? Gerçekten de... öfkeli baş dudaklarını aralıyor!

Doktorlar sinir ilaçlarına sarılıyor. Birkaçı da kahvaltısını midesinden çıkarıyor. O müşfik baş da kıpırdatıyor dudaklarını, adeta yalvarıp yakarır gibi. Zarif kadının dudaklarından zorlukla dökülüyor sözcükler: "Çılgınlık bu! Nedamet getirin!"

Fakat öfkeli baş ağzını ardına kadar açarak doktorlara dil çıkarıyor, diğer erkek başları da aynısını yapıyor.

Doktorlar korkudan sapsarı kesilerek birbirlerine sokuluyor. İçlerinden biri aklını oynatarak pencereden atlıyor, üç kat aşağıya.

Tête-dorée'nin ağzından da sözcüğe benzer bir inleme dökülüyor. Önce boğuk bir yutkunma sesi ve genizden gelen bir hırıltı duyuluyor. Sonra apaçık "Köpekler!!" diye bağırıyor. Ve "Köpekler!!" diye yırtınıyor diğer on sekiz ölünün gırtlağı.

Profesör kas kontraksiyonlarını yok olup gitmeden sabitlemek için yüzleri altınla kaplayacak olan cihazı hazırda tutmaktaydı. (Normalde bu işlem anı heykelleri yapılacak cesetlerin bedenlerinin kalıbını çıkarmak için yapılır.)

Korkunç ağızları kapatmak için cihazı çalıştırıyor. Ama o esnada akıma tutulduğu için elektriği kesmeyi başaramıyor. Başlar kalın bir altın tabakasıyla kaplanarak altın toplara dönüşüyor!

Diğer tüm doktorlar cansız yere yığılıyor.

Yirmi beyin, metalle kaplanmış olsa da, bir süre daha faaliyetini sürdürüyor. Fakat kansızlar. O nedenle, hayatlarının son saniyelerindeki hareketlerini otomatikman tekrarlamak zorundalar. Giyotin çuvalının içindeyken az buçuk içlerinde kalmış bir coşkuyla zıplıyorlar mermer tezgâhın üstünde. Sonra hepsi birden (kadın başı hariç) plastik top gibi pencereden dışarıya sıçrıyor. Sanki içleri kurşunla doluymuş gibi hızla yere düşüyorlar. Zira beyinleri elektriğin etkisiyle... dinamite dönüşmüş.

Ve hızla çatılara, kaldırımlara gümlüyorlar. Korkunç patlamalar oluyor, sokaklar paramparça havaya uçuyor; çatırtı, patırtı, gümbürtü ve dumandan geçilmiyor ortalık.

Her yerde çıkan yangınlar altın bombaların kafataslarını kısmen eritiyor. İşte... dans eden cıva taneleri gibi yuvarlanıyor altın başlar ve birleşip tek bir devasa altın baş oluştu-

ruyorlar. Giderek büyüyen bu altın baş, balon gibi şişiyor. İçindeki intikam öfkesini burnundan soluyarak mı şişiriyor kendi kendini?

Alev alev yanan Banque de France'dan dışarıya taşan altın selini oburca içiyor. Panthéon'un kubbesi kadar büyük şimdi. Tıraşı uzamış sarı Goliath başı (sakal uçları kilise kulelerini andıran dikenler gibi) alev alev göz çukurlarından muazzam bir öfke saçıyor. Pörtlek krater dudakları yavaşça aralanıyor... dağları yaran bir patlama...

Paris sizlere ömür.

Tavistock Meydanı'ndaki Suç

(1891)

Oskar Panizza

Sırf insanı suçlamaktan imtina edelim;
her yerde, tüm tabiatta, ince bir tülün altında gizlidir günah.
Swedenborg

Bundan on yıl kadar önce babam beni, hem İngiliz adaletinin işleyişini hem de İngiliz dilini öğrenmem arzusuyla Londra'ya gönderdi. Etkili olmadıkları söylenemeyecek birkaç tavsiye mektubu sayesinde, Adalet Bakanlığı'nda görev yapan ve bakanla arasının çok iyi olduğunu bildiğim bir müsteşarın himayesi altına girmeyi başardım. Huzuruna çıktığım bir gün müsteşar bana görüşmenin sonunda "Delikanlı!" dedi. "Bir Alman olarak özellikle de eğitim için yanıp tutuştuğunuzu biliyorum, öncelikle bizdeki asliye mahkemesinin işleyişini öğrenmeniz gerektiği için de sizi Marylebone Caddesi'ndeki *metropolitan police-station* amiri Sir Edward Thomacksin'e gönderiyorum. İhtiyar beyefendinin ufak tefek acayip huylarına aldırmayın; engin bir bilgi hazinesidir kendisi ve sizin oradaki koşulları da biraz bilir; bizdeki temel

hukuk işleyişini en kısa zamanda ve en kolay yoldan onun yanında öğrenirsiniz. Hadi şimdi rastgele, elveda!" Reverans yaptım ve görüşme sona erdi. İngiliz âdetlerini bilmeyenler için kısaca değinmek isterim ki, İngiltere'de her cürüm, en basitinden en ağırına kadar her tür suç önce ilgili bölgenin *police-station*'ı önüne getirilir; davanın karakolda mı görüleceğine, yoksa bir üst mahkemeye, bizdeki ağır ceza mahkemesine tekabül eden *justice-court*'a mı taşınacağına orada karar verilir. İşlenen suç hafifse, fail karakolda yargılanır ve en önemli soru, yani failin tutuklanması ya da serbest bırakılması sorusu aydınlığa kavuşturulur. İşlenen suç ağırsa, fail genellikle derhal tutuklanır ve dava bir üst mahkemeye intikal eder.

Mr. Edward Thomacksin –ya da oradaki tabirle, Sir Edward– kelimenin tam anlamıyla orijinal biriydi. Benim için bu adam İngiliz hukukundan ziyade İngiliz karakterini anlamak için bir hazine gibiydi ve itiraf etmem gerekirse, on dört günün ardından İngiliz hukukuna karşı ilgim herhangi bir ülkeninkine duyduğumdan daha fazla değildi. Sir Edward uzun boylu, sıska bir adamdı, yüzü sinekkaydı tıraşlıydı; ince dudaklı, yakaladığını kapacakmış gibi duran bir balık ağzı; uzun, iri delikli bir burnu, gri-mavi keskin gözlerinin ardında emrine her daim amade ateşli fikirlerle dolu bir fikir hazinesi vardı. Hep aynı eski, havı dökülmüş siyah ceketi giyen bu adamın görevinin tüm gayesi hukuk ve adalet çerçevesinde yargıda bulunmaktan ziyade, insan kalbinin yapısı ve eğitilebilirliğiyle ilgili kendine has fikir ve emelleri için malzeme toplamaktı. Onun bu safi manevi bakış açısı, görevini ifa ederken kimi keyfi davranışlarını bir nebze mazur gösteriyordu. O bir engizitördü. Bir insanın iflah olması için verilen cezayı, bir kişiliğin en derinlerdeki dürtülerinin analiz edilmesi kadar önemsemiyordu. Kendimi ona ilk takdim ettiğimde, bana birkaç dakika boyunca neredeyse hiddetle dik dik baktıktan sonra gözlerini kıstı ve

kelimelerin üzerine basa basa şunları söyledi: "Gözlerinizin, genç dostum, burada sizi bekleyen ahlaki görevin üstesinden gelmenize yetecek kadar sağduyu barındırdığından emin değilim!" Bu ilk karşılaşma aklımı epey karıştırmış, sonraki günlerde de benzer sürprizler yaşamıştım. Fakat onun kendini ifade etme biçimindeki tuhaflığa çok geçmeden alıştım. İngilizlere özgü açık yüreklilikle daha ilk haftalarda bana tüm düşüncelerini açmıştı. Swedenborgcuydu. İnsanı sonunda Tanrı benzeri bir mertebeye götürecek bir arınma sürecine inanıyordu. Fakat bu emele ulaşmak konusunda son derece kendine özgü fikir ve önerileri vardı. Ona göre, insanın ruhanileşmesine giden yoldaki en büyük engel şehvet ve şehvetle ilgili olan her şeydi. Yok etmeye çalıştığı, kendi tabiriyle "lust"* idi.

"Lust" kelimesini söylerken yüzü tarifsiz derecede katı, vahşi bir ifadeye bürünüyordu; mermer bilyeleri andıran gri, acımasız gözleriyle bana bakarken, aralık dudaklarında bir celladın acımasızlığı okunuyordu. Samimi bir biçimde sohbet ettiğimiz bir gün benimle son düşüncelerini paylaşır gibiydi. "Delikanlı!" dedi, "insanın üreme yöntemindeki şehvet faktörünü ortadan kaldırabilseydim, kazanan biz olurduk. Swedenborg iyi bir adamdı ama emelleri havada kalmıştı; Tanrı'ya olabildiğince benzemenin en etkili yolunu şimdiye kadar en iyi ben ifade ettim sanırım; artık yetmişime merdiven dayadım ve toplumun benim gösterdiğim yola adım attığını bilirsem, kendimi bu hayattaki görevimi yerine getirmiş addedeceğim. 'Lust' denen o hayvani unsuru, üremeye zarar vermeden dölleme eyleminden çıkarıp atmamız lazım; izlenecek yol bu iki sarp kayanın arasından geçmek zorunda... Tahsilinize canla başla devam edin delikanlı, çalışın ki gayemize ulaşalım! Matematik ve fen kütüphanem, elyazmalarım hariç, emrinize amade." Öte yandan, Mr. Thomacksin yumuşak huylu, çok iyi kalpli, nazik bir

* Şehvet. (ç.n.)

insandı. Her tür suçu büyük bir hoşgörüyle görmezlikten gelebiliyordu; ama cinsellikle ya da cinsel aşırılıklarla ilgili bir suç işleyenin vay haline! O zaman yasaları olanca sertliğiyle uyguluyordu, hatta kanunen mubah ölçüyü de aşıyordu sanırım. Hırsızlara dokunaklı bir hoşgörüyle yaklaşıyordu. Bir somun ekmek çalan, şayet yoksulsa, cezalandırılmıyordu. Mincing Lane'den bir ekmek hırsızını serbest bırakmakla kalmayıp adama üstüne bir de para verdiği bir duruşmada, "Adam haklı!" demişti bana, "yerden göğe kadar haklı; yaşaması ve karnını doyurması lazım ki düşünebilsin; daha iyi biri olabilmek için önce mükemmelen düşünebilmesi lazım! Yerden göğe kadar haklı! Bu fırıncılar da ekmeğin kabuğunu neden böyle mis gibi kıtır kıtır pişirirler ki! Adamın iyi bir fırına denk gelmesine sevindim ama!"

Bu öykünün konusunu teşkil eden tuhaf olayı anlatmaya geçmeden önce Sir Edward'ın çevresinden birini, polis teşkilatında alt kademelerde görev yapan ama şimdi anlatacağım kısımda başrolü işgal eden bir şahsı bir iki fırça darbesiyle tasvir etmem gerekiyor. Jonathan, polis teşkilatının düşük rütbeli personelinden olup söz konusu semtte bekçilik yapan biriydi; iri parlak gözleri, kızlarınkini andıran tatlı bir sesi, biçimli beyaz elleriyle yakışıklı, sarışın bir delikanlıydı; kısacası, daha iyi bir malzemeden yapıldığı daha ilk bakışta anlaşılan, kaba saba polisler arasında hemen öne çıkan o insanlardandı. Duyduğuma göre, önemsiz bir işte çalışan bu genç adamın kendi bölgesinde *policeman* olarak işe alınmasını Sir Edward sağlamıştı. Gerçek şuydu ki, amirim görevdeyken en çok da Jonathan'la hasbıhal etmeyi seviyordu ve hayat tarzı alt tabakadan insanlarınkinden tamamen farklı olan Jonathan'ın iş arkadaşları tarafından dışlanmamasının tek nedeni, Sir Edward tarafından kayırıldığı için iş arkadaşlarına başka türlü elde edemeyecekleri avantajlar ve kolaylıklar sağlamasıydı. Ve sezgilerime kulak verdiğimde bana öyle geliyordu ki, Jonathan itaatkâr ve sorumluluk sahibi

bir ast değildi sadece, efendisinin tuhaf görüşlerini de belli bir coşkuyla benimsemişti.

Marylebone Caddesi'ndeki duruşma odalarında görülen davaları muhtemelen altı ya da sekiz haftadan beri günbegün büyük bir ilgiyle izliyordum. Davalara bu kadar ilgi duymamın nedeni, büyük bir kentin haydutlarının yarattığı irili ufaklı sorunların karara bağlandığı karmaşık hukuki meselelerden ziyade, çoğu zaman genel kanının ve kanun kitaplarındaki hükümlerin aksini ifade etse de amirimin almakta hiçbir beis görmediği orijinal kararlardı. Ve Mr. Thomacksin'in ince sezgileri ve keskin zekâsına şaşırıp kaldığım durumlar hiç seyrek değildi, zira amirim itiraf etmeyip inkâra başvuran suçluların foyasını her durumda mutlaka işe yarayan özel bir yöntemle meydana çıkarmakta ustaydı. Ele alınan vakanın türü, polislerin yüzlerinden ve giriş salonunda kendi aralarındaki konuşmalardan bile anlaşılabiliyordu çoğu zaman. Zira rapor veren ya da devriyeden dönen polisler iş arkadaşlarına son gelişmeleri genellikle bu giriş salonunda aktarıyorlardı ve sanık durumundaki kişinin davayla ilgisi konusunda sarsılmaz bir yargıya sahip birkaç kıdemli komiser muavini de genelde orada oluyordu; öyle ki, sanık nihayet Sir Edward'ın karşısına çıkarıldığında, aydınlığa kavuşturulması gereken karmaşık davanın hülasası etrafında önceden bir aura, bir tür atmosfer yaratılmış oluyordu.

Bir akşamüzeri Mr. Thomacksin ve ben, yeni ve önemli bir olay olmadığında ve mesai süresi de henüz dolmadığında âdetimiz olduğu üzere mahkeme odasında oturmuş, hararetle sohbet ediyorduk. İlkbahardan yaza geçiş dönemiydi. Ama hava henüz erkenden kararıyordu. Hem amirimi hem de karşısında rapor veren kişiyi koyu gölgelerle sarmalayan dev abajurlu gaz lambaları daha yeni yakılmıştı. Amirim mutat konusunu açmıştı yine: Swedenborg, onun harika düşünceleri, ama uygulamaya gelince havada kalan fikirleri; tamamen muğlak olan bu yöntem ve araçları o, Mister

Edward Thomacksin, iyice incelemiş, izlenecek yolu en ince ayrıntısına kadar belirlemişti. "Şehvet, herkesi kan içinde bırakan bu diken kesilip atıldığında, her şeyin nasıl düzeldiğini göreceksiniz," diye haykırdı coşkuyla ve Darwin'den uzunca bir bölüm alıntılamaya başladı; buna göre, asırlarca kendi haline bırakıldığı için tahmin edilemez boyutlara ulaşmış olan bir işlev, planlı bir biçimde bastırılarak birkaç on yıl içinde kökünden kurutulabilirdi... Tam o sırada giriş salonundan kulağımıza karmakarışık mırıltılar çalındı. "Don't! Don't! Don't tell us stories! Don't slander!"... Bu sözler takriben şu manaya geliyordu: "Tanrı aşkına dostum, dur! Saçmalamayı kes artık! Dur!"* Bir polisle diğerleri arasındaki görüş ayrılığı bu minval üzere uzayıp gidiyordu. Amirim gürültüden rahatsız olmuş, kaşlarını çatmıştı. Nihayet kapı açıldı ve yönetmeliğe uygun kılığıyla, başında siyah kumaş miğferi, kemerinde küçük baltası, elinde laternasıyla Jonathan içeri girdi. Sir Edward koltuğunda dönüp baktı. Jonathan'a karşı hep diğerlerine olduğundan daha müşfikti. "Ne oldu?" diye sordu yüksek sesle; sonra ekledi: "Genç dostumla önemli bir konuyu konuşuyoruz; eften püften meselelerle rahatsız etmeyin beni!.. Biri elini birinin pantolon cebine mi sokmuş yine?" ... "No, Sir!" dedi Jonathan büyük bir heyecanla, "olağanüstü bir şey oldu!" Sir Edward yüzünü Jonathan'a çevirdi. Polisin konuşurken tıkanan nefesi, sesindeki titreme amirim gibi bir insan sarrafının gözünden kaçmayacak semptomlardı. "Nereden geliyorsunuz Jonathan?" diye sordu. "Evden geliyorum Sir," dedi genç adam, "bütün günü tereddüt içinde geçirdim, önceki gece gözlemlediğim olayı resmen bildirip bildirmemekte kararsızdım, ama size duyduğum güven lordum, sizin bilgeliğinize olan güvenim, Sir, ve görevim... size bunu bildirmek zorundayım." "Ne oldu? Çıkar ağzından şu baklayı!" diye bağırdı Mr. Thomacksin ve koltuğunda doğruldu. Dışarıdaki giriş salo-

* Almanca metinde bu şekilde çevrilmiş. (ç.n.)

nundan mırıltılar ve kısık sesli kıkırdamalar duyuluyordu. "Sir," diye söze başladı Jonathan, "dün gece etrafta devriye gezerken Tavistock Meydanı'na geldiğimde ve laternamın ışığını ağaçların dallarında gezdirdiğimde gördüm ki... nasıl söylesem bilmiyorum... söylenecek gibi değil, Sir..." "Eğer bir şey görmediysen, seni de laternanı da şeytan götürsün!" "Bir şey gördüm ama!" "Ne gördün?" "Parkın güney köşesinde, bir grup gül ve manolyanın olduğu yerde gördüm!" "Ne vardı orada? Dalların altında birini mi gördün?" "Kimseyi görmedim, Sir, dalların altı boştu." "Lanet olsun, mesele ne o zaman?" "Sir, çalıların oradan bir kıkırtı geliyordu!" "Çalıların oradan bir kıkırtı mı geliyordu? Kıkırdayanları yakaladın mı peki?!" "Hayır, Sir!" "Böyle bir şeye kalkışmanı hiç tavsiye etmem zaten Johny! İngiltere'de herkes güllerin ve manolyaların altında istediği kadar kıkırdayabilir." "Sir, düşündüğünüz gibi değil! İnsan kıkırtısı değildi bu; şüpheli bir şeydi; manolyaların iri çanaklarından yere parlak bir şeyler dökülüyordu, etrafı da iffetsiz bir koku kaplamıştı; Sir, o anda kafamda bir şimşek çaktı!" "Jonathan, neden söz ettiğini anlamıyorum. Ağzından çıkanı kulağın duysun!" Polis heyecandan kıpkırmızı kesilmişti; gözleri parlıyordu; bu sarışın, narin insan, siyah kaba kumaştan polis üniformasıyla orada öyle dikilirken genç bir vaizi andırıyordu. "Sir, inanılmaz bir olaydı!" diye devam etti polis. "Kanaatimi destekleyen tüm teferruatı anlatamayabilirim..." "Kanaatini anlat bana Jonathan, teferruatı boş ver!" Polis bir süre hisleriyle boğuştuktan sonra patladı: "Yapamam!" "Ne düşündüğünü bana rahatlıkla söyleyebilirsin Jonathan," dedi Mr. Thomacksin. "Sir, İngiliz dili bu rezaleti ifade etmekte kifayetsiz kalır!" Sir Edward bana döndü ve otuz iki dişiyle birden sırıttıktan sonra alçak sesle ekledi: "Bizde ne adamlar var görüyor musunuz? Ne kadar klasik bir ifade! Harika bir delikanlı! Öyle değil mi? Onu ne emeklerle yetiştirdim ben..." Sonra Jonathan'a dönüp sesini yükseltti: "Hadi ev-

ladım, baştan alalım, söyle bana, ne gördün?" "Sir," diye heyecanla devam etti genç polis, "güllerle manolyaların altındaydı..." "O kısmını biliyorum zaten Jonathan; sonra ne oldu?" "...Hareketleri şey gibiydi... Geceleyin polislerin ranzadaki hareketleri gibi..." "Johny," dedi amirim babacan bir şefkatle, "lokomotifler belli hareketler yapar, polisler de geceleyin ranzada bazı hareketler yapar; bütün bunlar bir anlam ifade etmiyor, kendini daha açık ifade etmelisin. Orada ne gördün?" "Sir, dehşet vericiydi; tabiata aykırı bir suçtu; olduğum yerde donup kaldım; elimde değildi!" "Düdüğünü çalmadın mı?" "Sir, düdük çalacak bir durum yoktu!" "Bari düdüğünü çalsaydın!" "Sir, düdüklük bir durum yoktu ortada!" "İyi de, durum söylediğin gibi tuhaf idiyse, yapacağın en iyi şey düdüğünü çalıp diğer bir köşedeki polis arkadaşına haber vermek olurdu!" "Sir, olay bu yönde bir önlem almaya müsait olmadığından düdüğü kullanma seçeneği de ortadan kalkmıştı!" "Johny, şimdi beni iyi dinle: Olayın bu minvalde olmasıyla düdüğün devreye sokulmaması arasında herhangi bir ilişki yok." "Çok doğru Sir, düdük çalma imkânı ortadan kalkmış değildi; ama olayı, düdükten destek almayı isteyecek kadar değerli bulmadığım gibi, düdük çalmanın anlamının çok ötesinde bir durum olarak da gördüm; başka bir deyişle, olay olağandışıydı ama tehlike arz etmiyordu; bu bir yana, düdüğü çalmaya kalksaydım sesi boğazıma takılır kalırdı." O esnada yargıç yüzünü yine o garip ifadeyle bana çevirip otuz iki dişiyle sırıttıktan sonra usulca fısıldadı: "Muhteşem bir delikanlı! Bu oğlandan teolog olur, sofist olur, Swedenborgcu olur, her şey olur. Kariyerinin henüz başında olduğu kanısındayım. Almanya'da da var mı onun gibiler?" Başımı hayır anlamında salladım. Sir Edward tekrar polise dönerek sesini yükseltti: "Pekâlâ Johny, düdük çalmadın, en azından bu kesin gibi. Şimdi konuyu daha fazla uzatmadan ne gördüğünü söyle bize." "Sir, şimdiye kadar söylediklerimin aynısını tekrar

etmek zorundayım, olay..." "Şimdiye kadar söylediklerin," diye sözünü kesti yargıç, "hiçbir anlamı olmayan, ipe sapa gelmez laflar. Olayı bize tüm boyutlarıyla anlatman lazım, her şeyden önce bize o serserilerin adını söylemen lazım!" "Sir, burada bildik anlamda serseriler söz konusu değildi." "Hangi anlamda o zaman?" diye araya girdi hemen amirim. "Olayın olağanüstü-insanlık dışı olduğu anlamında!" Sir Edward başını yine benden yana çevirip "Swedenborg bu!" diye fısıldadıktan sonra yüksek sesle devam etti: "Peki neden devreye girmedin?" "Onları rahatsız etmekten korktum Sir. Orada vuku bulan rezaleti önce bir teşhis etmek istedim!" "Hangi rezaleti?" "Bilmiyorum!" "Nasıl bir rezaletti bu?" "Birtakım çılgınlıklar." "Ne tür çılgınlıklar?" "Dokunuşlar, Sir," diye bağırdı polis ve derin bir nefes aldı, "Tanrı ve dünyanın önünde yapılması mubah olmayan şeyler, öpüp okşamalar, soyunmalar, boşalmalar, bir kıkırtı, bir sürtünme, bir kendini verme, bir sarılıp dolanma, bir tür öpüşme... bir öpüşme, Sir..." "Hay aksi şeytan, sen kimseyi görmedin mi? Laternanı tutup bakmadın mı?" "Sir, kimse yoktu ki. Güllerle manolyalar vardı sadece. Hem o sesler ve dokunuşlar insani değildi." "İnsani değil miydi?" diye sordu amirim, "E, neydi o zaman?" "Sir, Tavistock Parkı'ndaki güller ve manolyalar kendi kendilerini döllüyorlardı, gerçek bir bitki mastürbasyonuydu!"

Mister Edward Thomacksin, Marylebone Caddesi *police station* amiri, bunu duyar duymaz akrep sokmuş gibi ayağa fırladı. Jonathan'ın anlattıklarından tamamen farklı bir netice çıkardığını düşündüğüm yaşlı, sıska adam, karşısındaki küstah genç polise donuk gözlerle bakakaldı. Sonra, ortada herhangi bir yanlış anlama olmadığını görünce, kaskatı kollarını havaya kaldırdı umutsuz Swedenborgcu ve onda daha önce hiç duymadığım tuhaf, ağlar gibi bir sesle tavana doğru haykırdı: "Lord, holy lord*, yüz çevir mahluklarından! Gül-

* Tanrım, ulu Tanrım. (ç.n.)

ler, en iffetli çiçekler bile en iğrenç suçları işlemeyi öğrenmiş insanlardan. Lord, bu şeytani işi yapmak için senden izin almayı beklemiyorlar artık. Sen onlara çoğalma kabiliyetini verdin. Ama bu onlara yetmiyor. Ne pahasına olursa olsun günah işlemek istiyorlar. Lord, yeni bir tufan çıkar ve yok et yarattıklarını, yoksa dünya çığırından çıkacak!" Bu sözlerin ardından Thomacksin kireç gibi bembeyaz bir yüzle hıçkırarak yere yığıldı ve kaldırılıp dışarı taşınması gerekti.

Bu hadiseden sonra Londra'dan ayrıldım, olup bitenleri de hemen hemen unutmuştum. Ancak yıllar sonra tesadüfen karşılaştığım bir arkadaşımla Londra'daki havadisleri konuşma fırsatını buldum. Duyduğuma göre, Sir Edward son derece nüfuzlu ve iyi gelirli bir yüksek yargıçlık mevkiine getirilmişti ve gayet mesuttu. Çok şişmanlamıştı. Tımarhaneyi boylayansa sadece zavallı Jonathan olmuştu.

Patlayan Kuyrukluyıldızlar

(1902)

Paul Scheerbart

Bu da ne böyle? Hava giderek kararıyor ve öyle bunaltıcı ki. Şimşek çakıyor ama gök gürlemiyor. Şimdi yukarıda bir ıslık sesi; tünelden korkan lokomotiflerinki gibi cırtlak. Dolu yağmaya başlıyor, irili ufaklı dolu taneleri. Top top değil, kötü dövülmüş şeker gibi tırtıklı ve köşeli. Ama şeker değil bu, tadı soğuk ve keskin. Yukarıdaki bulutlarda bir uğultu var şimdi. Şimşek hızıyla geçip gidiyor bulutlar. Bir fırtına kasıp kavuruyor ortalığı. Ağaçlar kırılıyor, çatıların tuğlaları, çiçek saksıları, insanların şapkaları ve çırpınan kargalarla birlikte savruluyor ta uzaklara, tarlalara. Bir yandan da dolu ve yağmur yağıyor. Dolu taneleri gibi yağmurun tadı da soğuk ve keskin. Tuhaf bir şeyler var bu doluda, bu yağmurda. Profesörler merasim faytonlarıyla belediye binasına gidiyor, uzun konuşmalar yapıyorlar; tüm profesörlerin elinde dolu taneleri var, bazılarında da bu yeni yağmurun suyuyla dolu şişeler. Profesörler mükemmel konuşmalar yaparken dışarıda dolu ve yağmur giderek şiddetleniyor. Ve fırtına uğulduyor, uğulduyor. Belediyedeki akıllı profesörler bunun olağan bir dolu yağışı olmadığını, olağan bir yağmur da olmadığını açıklıyor. Ve dolu tanelerinin tadına bakıyor,

yağmuru içiyorlar, yağmur suyunu. Ve yağmur suyunun içinde yeni bir madde olduğunu, gökyüzünde bir kuyrukluyıldızın patladığını, bunun mutlaka bir kuyrukluyıldız olduğunu söylüyorlar. Kuyrukluyıldız tuzu bu yeni madde. Fakat maddenin çok tuhaf bir etkisi var. Yeni tuzun tadına bakanların uzuvlarından yumuşak bir şeyler geçiyor ve düşünceler öyle basitleşiyor ki. Kuyrukluyıldız tuzu alkol gibi baştan çıkarıcı.

Fakat kuyrukluyıldız tuzu genzi ve mideyi yakmıyor, insanı hoşnut ediyor, sakinleştiriyor. Midesinde bu tuzdan olan insanlar bir süre sonra düşüncelerini toparlayamaz oluyor. Sanki her şey uzaklaşıyormuş gibi hissediyorlar. Sonra da duruyor insanlar, yürümeye devam etmiyorlar, uzuvları odun gibi katılaşıp sertleşiyor, havadaki kol aşağı inmiyor artık; selam vermek için şapkayı kaldıran el şapkayla birlikte havada kalıyor.

Bir süre sonra yavaş yavaş diniyor fırtına, hava düzeliyor. Fakat olayın tüm boyutları ancak gün ışığında anlaşılıyor. Kışlanın önündeki talim meydanında ıslanmış on asker tek bacak üstünde dimdik duruyor, fakat havaya kaldırılmış bacaklar bir türlü aşağı inmiyor. Fırıncının karısı askerlerden birini itince on askerin onu da oyuncak kutusundaki tahta askerler gibi art arda devriliyor. Hava eskisi gibi durgun yine. Ve insanlar toprağı kat kat kaplayan kuyrukluyıldız tuzunu yalıyor. Hayvanlar da yalıyor kuyrukluyıldız tuzunu. Sonra da tüm insanlar ve hayvanlar birbiri ardına sokakta ve evlerde tuhaf pozisyonlarda dikiliyor, oturuyor ya da uzanıyor. Köpeklerin ağzı açık kalıyor. Kuşlar havada takla atıyor, kaskatı kanatlarla tuz yığınlarının üzerine düşüyor, kıpırtısız kalıyorlar. Kilisenin önünde duran cenaze alayı ilerleyemiyor. Ağaçlar da kaskatı kesilmiş. Salkım huşların ve salkım söğütlerin dalları, o büyük fırtına ortalığı hâlâ kasıp kavuruyormuş gibi rüzgâr pozisyonunda kalakalmış. Oysa öyle durgun ki hava.

İnsanlar ve hayvanlar da, artık ne söyleyeceklerini bilmiyorlarmış gibi çok sessizler. Parktaki bankta bir polis bir serseriyle hiç kıpırdamadan yan yana oturuyor; ikisi mütemadiyen bakışıyor. Madalyalarla süslü bir alay gece bekçisi belediyenin önünde her an teftişe hazır bekliyor. Okuldaki çocuklardan çıt çıkmıyor artık, o kadar sessizler. Ve belediyedeki profesörler balmumundan heykeller gibi. Tuza elini sürmemiş olan belediye başkanı bıkkın bıkkın eve sürüklüyor kendini; çalışma masasının önündeki kulaklı berjer koltuğunda bir bardak su içiyor ve ocağın başındaki karısını görüyor, ruhu bedenini terk etmiş gibi kıpırtısız karısı. Belediye başkanı ellerini başına vuruyor ve dehşet içinde haykırıyor: "Franziska! Yeni çağ bu!" Ama ağzını kapatamıyor artık, tuz onu da ele geçirdi, su bardağının içindeydi. Korkunç kuyrukluyıldız tuzu her yerde! Kral sarayda tahtında oturuyor ve asasını elinden düşürmüyor, ama ülkeyi yönettiği yok, zira o da tüm tebaası gibi kaskatı. Fakat bu felçlilerin hiçbiri bilincini yitirmemiş; beyin biraz daha yavaş da olsa çalışmaya devam ediyor. Gözlerin feri kaybolmamış. Kulaklar işitiyor; ama işitecek fazla bir şey yok artık. Her köşede, her yolun ortasında bir sürü tuz sütunu! Canlı tuz sütunları! Sanki devamlı düşünüyorlarmış gibi oturuyor, bir şey unutmuş gibi duruyorlar, ince bir şiir yazıyormuş gibi uzanıyorlar ama parmaklarını bile kıpırdatmıyorlar. Dünyanın yüzeyi kaskatı olmuş. Ve yedi gün sonra gökyüzü bir kez daha kararıyor. Bir kez daha fırtına çıkıyor. Ve fırtına insanları ve hayvanları sararmış yapraklar gibi havaya savuruyor. Baca temizleyicileri çatılardan aşağıya düşüyor; işçiler ve askerler, kadınlar ve çocuklar sokaklarda fıçı gibi yuvarlanırken uzuvlar kırılıyor ama kanamıyor. Sonra yine sessizleşiyor ortalık. Ve yavaş yavaş her şey değişiyor. Evler yavaş yavaş çöküyor. Ağaçların dalları buz saçakları gibi kırılıp düşüyor. Sütunlar patlıyor, anıtlar ve kuleler çatırdayarak parçalanıyor.

Sonra da siyah bir toz yağıyor dünyaya. Siyah toz her yeri kaplıyor, suları ve denizleri de. Başka bir kuyrukluyıldız daha patlamış olmalı. Tozla kaplı yerküre dönmeye devam ediyor.

Satürn'ün Halkası

(1908)

Gustav Meyrink

Çömezler döner merdivenden el yordamıyla adım adım yukarı çıktılar.

Gözlemevi karanlığa boğulmuştu, yıldızlardan teleskopların cilalı pirinç borularına yansıyan ışıklar yuvarlak salona ince soğuk ışınlar halinde damlıyordu.

Kafalar yavaşça sağa sola çevrilip gözler etrafta gezdirildiğinde, ışın demetlerinin tavandan sarkan metal pandüllere sıçradığı görülebiliyordu. Zeminin zifiri karanlığı, ışıkları yanıp sönen parlak makinelerden düşen pırıltılı damlaları yutuyordu.

"Üstat bugün Satürn'ü inceleyecek," dedi bir süre sonra Wijkander ve parmağını uzatıp, dev bir altın salyangozun havaya diktiği ıslak anten gibi gece göğüne yükselen teleskopu gösterdi. Çömezler itiraz etmedi; merceğe yaklaştıklarında Axel Wijkander'in doğruyu söylediğini görünce şaşkınlık bile duymadılar.

"Benim için bir muamma bu; bir insan merceğin hangi gezegeni gösterdiğini yarı karanlıkta, sırf teleskopun pozisyonuna bakarak nasıl anlar ki?" diye sordu biri hayranlıkla. "Bunu nereden bildiniz Axel?"

"Salonun Satürn'ün o boğucu tesiri altında olduğunu hissedebiliyorum, Doktor Mohini. İnanın bana, teleskoplar doğrultuldukları yıldızı böceklerin boruları gibi *emer* ve hem görünen hem de görünmeyen ışınları aşağıya, merceklerinin girdabına doğru çekerler!

Benim gibi uzun bir süreden beri, tetikte bekleyen algılarıyla geceye kulak kesilen biri, yıldızların belli belirsiz nefesini hissetmeyi öğrenmekle kalmaz, onların metcezir hareketlerini, beynimizi bize hiç belli etmeden usulca nasıl ele geçirdiklerini; ilkelerimizi, yerlerine başka ilkeler koymak için nasıl yok ettiklerini; bu sinsi kuvvetlerin, kaderimizin gemisini yönetmek amacıyla egemenliği ele geçirmek için birbirleriyle nasıl nefret dolu, sessiz bir mücadele yürüttüklerini de algılar; böyle biri uyanıkken de rüyada olmayı, hayata susamış ölü gezegenlerin ruhsuz karaltılarının görünür âleme gecenin belli saatlerinde sinsice sokulduğunu, ruhumuzda tanımsız, tarifsiz bir dehşet uyandıran tutuk, yabancı jestler aracılığıyla gizemli bir iletişim kurduklarını görmeyi de öğrenir... Fakat şimdi ışıkları açalım beyler, masaların üzerindeki nesneler kolayca yerinden oynayabilir... bu karanlıkta... Üstat eşyaların yerlerinde rahatsız edilmesinden hiç hoşlanmaz."

Gençlerden biri duvara yaklaştı ve el yordamıyla elektrik düğmesini aradı. Duvardaki girintiyi yoklayan parmaklarının ucundaki arayışın cızırtısı duyuldu; sonra ortalık bir anda aydınlandı ve metal pandüllerle teleskopların sarı pirinç ışıltısı salonda cırtlak bir kahkaha attı.

Daha az önce, yumuşak kadife teniyle pencerelere tatlı tatlı sürtünen gece göğü aniden geri çekilmiş, yüzünü ta yukarılara, yıldızların ardındaki buz gibi uzaya saklamıştı.

"Büyük yuvarlak cam şişe bu işte... burada, Doktor," dedi Wijkander, "Üstadın son deneyinde kullandığı bu şişeden dün size bahsetmiştim.

Hertz dalgaları denen dalgalı akım da duvarlardaki –bakın, şurada– şu iki metal çubuktan çıkıyor, şişenin etrafında bir elektrik alanı yaratıyordu.

Göreceğiniz ve yaşayacağınız her şeyi, Doktor, sır gibi saklayacağınıza ve bir ruh doktoru olarak bize elinizden geldiğince yardım edeceğinize dair yemin ettiniz.

Şimdi Üstat geldiğinde ve kimsenin kendisini görmediği zannıyla, size daha önce ima ettiğim ama ayrıntısına giremeyeceğim şeyleri yaptığında, onun bu davranışlarının etkisinde kalmadan, Üstadın halini ve tavrını sadece sessizce gözlemleyerek, deliliğin ihtimal dışı olup olmadığını söyleyebilecek misiniz gerçekten? Gerekirse açıkça, 'Evet, bu bana yabancı bir ruh hali, belki de Turya Transı denen, derin uyku benzeri bir durumdur; bilimin daha önce karşılaşmadığı bir şey ama delilik değil bu' diyebilecek kadar bastırabilecek misiniz bilimsel önyargılarınızı?

Bunu açıkça itiraf edecek cesareti gösterebilecek misiniz Doktor? Bakın, sizi buraya getirmemizin, sırdaş olmayan gözlerin asla şahit olmadığı şeyleri size belki de göstermek zorunda kalmamızın, bu zor adımı atmayı göze almamızın tek sebebi, Üstada duyduğumuz sevgi ve onu bir felaketten koruma isteğidir."

Doktor Mohini önüne baktı. "Elimden gelen her şeyi dürüstçe yapacağım; benden istediğiniz ve dün bana itimat edip anlattığınız her şeyi dikkate alacağım... Ama her şeyi iyice düşündüğümde bütün bunlara inanmakta zorlanıyorum... Varlığından bile haberdar olmadığımız çok geniş kapsamlı olguları araştırdığını, bunlara hâkim olduğunu iddia eden bir bilim, hakikaten gizli bir bilgelik olabilir mi sahiden?!

Siz burada sadece büyüden, yani beyaz ve kara büyüden söz etmiyorsunuz; yeşil, gizli bir diyarın sırlarından, mor bir dünyanın görünmez sakinlerinden söz ediyorsunuz!

Kendinizin de... mor büyü yaptığınızı söylüyorsunuz... bu sırları ve gizemleri kadim zamanlardan beri korumakla mükellef çok eski bir biraderliğin mensubu olduğunuzu.

Ve 'ruh'tan sanki kanıtlanmış bir şeymiş gibi söz ediyorsunuz! Hafif, maddi bir anafor, keskin bir bilincin taşıyıcısıymış ruh, öyle mi?!

Bununla da kalmıyor; güya Üstadınız bu ruhlardan birini, içini Hertz dalgalarıyla çalkaladığı bir şişeye, şuradaki cam kaba hapsetmiş! Kusura bakmayın ama bu, Tanrı biliyor ya, tam bir..."

Axel Wijkander sandalyesini sabırsızca geriye itti, canı sıkılmıştı, büyük teleskopun yanına gidip gözünü merceğe dayadı.

"Eh, daha başka ne söyleyebiliriz ki size, Doktor Mohini," dedi sonunda çömezlerden biri. "Aynen öyle işte; Üstat bir insanın ruhunu uzun süre bu şişede *tuttu*, onu engelleyen katmanları bir soğanın kabuğunu soyar gibi birbiri ardına kaldırarak gücünü tazeledi; günün birinde de ruh ortadan kayboldu işte, camı ve yalıtıcı elektrik alanını delip kaçtı!"...

Tam o anda konuşma Axel Wijkander'in çığlığıyla yarıda kesildi ve herkes şaşkın şaşkın ona baktı.

Wijkander güçlükle nefes alıyordu: "Bir halka, *tırtıllı* bir halka. Beyazımsı lekelerle kaplı, inanılmaz bir şey bu, görülmemiş bir şey," diye bağırdı. "Yeni bir halka, yeni bir *Satürn halkası* oluşmuş!"

Mercekten sırayla baktılar, şaşkınlıktan dumura uğramış gibiydiler.

Astronom olmadığı için yeni bir Satürn halkasının oluşumunu ne yorumlayabilecek ne de bunun sonuçlarını kavrayabilecek durumda olan Doktor Mohini, birkaç soru sormaya başlamıştı ki, döner merdivende bir erkeğin ağır adımları duyuldu.

"Tanrı aşkına, hemen yerlerinize geçin, ışığı kapatın, Üstat geliyor," diye emretti Wijkander büyük bir telaşla, "siz de, Doktor, şu girintinin içine saklanın ve ne olursa olsun oradan çıkmayın, duydunuz mu! Üstat sizi görürse her şey boşa gider."

Gözlemevi bir an sonra yine zifiri karanlığa gömülmüş, ölüm sessizliğine bürünmüştü.

Adımlar yaklaştı, yaklaştı, beyaz ipek cüppeli bir karaltı girdi salona ve masanın üzerindeki küçük lambayı yaktı;

lamba kendi etrafını parlak bir ışık huzmesiyle aydınlattı.

"İçim parçalanıyor!" diye fısıldadı Wijkander yanındakinin kulağına. "Zavallı, zavallı Üstat, yüzü nasıl da çökmüş kederden."

O sırada ihtiyar teleskopun yanına gitti, merceğe uzun uzun baktıktan sonra kolu kanadı kırılmış gibi sendeleyerek masaya geri döndü.

"Her saat daha da büyüyor halka; tırtılları bile var artık, ne korkunç," diye yakındı Üstat ve yüzünü derin bir acıyla ellerinin arasına gömdü.

Epeyce uzun bir süre öylece kalakaldı, çömezler saklandıkları yerde sessizce ağlıyordu.

Nihayet ani bir kararla yerinden fırladı Üstat, şişeyi teleskopun yanına yuvarladı ve ne idüğü belirsiz üç nesneyi şişenin yanına yere koydu.

Sonra salonun ortasında sırtı dimdik diz çöktü, kolları ve bedeninin üst kısmıyla geometrik şekilleri, açıları andıran hareketler yapmaya, arada bir ulur gibi sesler çıkararak tekdüze cümleler söylemeye başladı.

"Merhametli Tanrım ruhunu korusun, Tifon'a yakarıyor," diye dehşetle fısıldadı Wijkander, "kaçan ruhu uzaydan geri dönmeye *zorlamak* istiyor. Başarısız olursa intihar ederek hayatına son verir; biraderler, beni dikkatle izleyin, ben işaret verince derhal üzerine atlayın. Ama kalbinize mukayyet olun, çünkü Tifon'a yaklaşmak bile kalp karıncıklarını patlatmaya yeter!"

Üstat hiç kıpırdamadan diz çökmeye devam ederken sesi giderek yükseliyor, tiz bir ulumayı andırıyordu.

Masanın üstündeki küçük lambanın donuk ışığı için için yanmaya başladı; salonda alev alev bir göz gibi parlayan lambanın ışığı belli belirsiz titremelerle yeşilimsi bir mora dönüşüyor gibiydi.

Yakaran Üstadın mırıltıları kesilmişti ama sesi uzun, düzenli aralardan sonra tekrar tizleşiyor, tüyler ürpertici çığlıklarla havayı yırtıyordu.

Bunun dışında çıt çıkmıyordu salonda. İnsanı kemiren ölüm korkusu gibi korkunç ve hezeyan dolu bir sessizlik vardı sadece...

Etraftaki her şeyin kül olduğu ve salonun baş döndürücü bir hızla bilinmeyen bir yere, giderek daha da derinlere, geçmişin boğucu âlemine doğru savrulduğu duygusuna kapılmıştı herkes.

Sonra birdenbire, ıslak, görünmez bir yaratık salondan telaşla sıçrayarak geçiyormuş gibi yavaş yavaş yayılan, çamurumsu bir şaklama sesi duyuluyor.

Mor mor parlayan el izleri görülüyor zeminde, yeri kararsızca yoklayarak sağa sola kayıyor bu eller, yüzeylerin âleminden doğrulup bir bedene bürünmek istiyor ama gerisingeriye yere düşüyorlar, takatsizce. Karaltı benzeri soluk varlıklar, ölülerden geriye kalan beyinsiz, korkunç posalar, duvarlardan kopup ayrılıyor, anlamsızca, hedefsizce, yarı bilinçsiz, budala sakatların sendeleyen, yalpalayan hareketleriyle sağa sola savruluyorlar; gizemli, aptal bir sırıtışla şişiyor yanakları yavaş yavaş, çok yavaş ve sinsice, sanki anlatılmaz, yıkıcı bir amaçları varmış da bunu gizlemek isterlermiş gibi; ya da hain gözlerle uzaklara dalıp gidiyor, sonra aniden çıngıraklı yılanlar gibi şimşek hızıyla fırlıyor, yer değiştiriyorlar.

Tavandan sessizce yere düşüyor şişkin bedenler, yerlerde yuvarlanıp sürünüyorlar: İntihar kurbanlarının katmanlarını dolduran ve geçmişin hiç durmadan, anbean büyüyen ağını eğri büğrü haç biçimleriyle ören tüyler ürpertici beyaz örümcekler.

Buz gibi bir korku esiyor salonda, tüm idrak ve kavrayışın ötesinde olan, ne bir temele ne de nedene dayanan boğucu ölüm korkusu: Dehşetin amorf anne hayvanı.

Ve bir şey boğuk bir gürültüyle boylu boyunca yere seriliyor; yerdeki, Doktor Mohini'nin cansız bedeni.

Başı arkaya kaykılmış, ağzı ardına kadar açık. "Kalbinize mukayyet olun... Tifon..." diye bağırdığı duyuluyor Axel Wijkander'in, sonra da giderek daha dehşetengiz bir hal

alan olaylar silsilesi patlak veriyor. Büyük şişe tuhaf biçimli bin bir parçaya bölünerek tuzla buz oluyor, duvarlardan fosforlu bir ışık yayılıyor.

Işıklıkların kenarları ve pencerelerin pervazlarında tuhaf bir çürüme başlıyor ve sert taş, tıpkı kanı çekilmiş, hasta dişetleri gibi şişkin bir kütleye dönüşüyor, tavana ve duvarlara da sirayet eden çürüme yalaz gibi hızla yayılmaya devam ediyor.

Sendeleyerek ayağa fırlıyor Üstat, zihni bulanınca sivri bir kurban bıçağını alıp göğsüne saplamış.

Çömezleri derhal başına üşüşüp koluna giriyorlar ama hayatını damla damla akıttığı derin yarayı kapatamazlar artık.

Gözlemevinin yuvarlak salonuna elektrik lambalarının parlak aydınlığı hâkim oluyor yine; örümcekler, karaltılar ve çürümeden de eser yok artık.

Fakat cam şişe paramparça, yerlerde belirgin yanık izleri var, Üstat ise bir şiltenin üzerinde kan kaybından ölmek üzere. Çömezler kurban bıçağını arıyor ama bulamıyor. Mohini'nin kaskatı cesedi teleskopun altında yüzükoyun uzanıyor, yana dönük yüzü ölüm korkusuyla çarpılmış, tavana doğru sırıtıyor.

Çömezler Üstadın başına toplanıyor, kendini yormaması için yalvarıyorlar ama Üstat nazikçe karşı koyuyor: "Bırakın konuşayım sizlerle, kederlenmeyin sakın. Beni kimse hayatta tutamaz artık; ruhum, bedenimdeyken yapamadığını yapmanın özlemiyle dolu zaten. Çürümenin soluğunun bu binada nasıl gezindiğini görmediniz mi! Çöken sisin kırağıya dönüşmesi gibi maddeleşecekti az kalsın; gözlemevi, içindeki her şey, sizler ve ben çürüyüp gidecektik şimdi.

Yerdeki yanık izleri, ruhumu ele geçirmeye çalışan nefret dolu uçurum sakinlerinin el izleri. Sizler büyük bir cesaretle araya girmeseydiniz, buradaki ahşabı ve taşı nasıl dağladılarsa, başka işleri de kalıcı ve görünür olacaktı.

Zira dünyada, budalaların tabiriyle 'kalıcı' olan her şey hayaletti daha önce, görünsün ya da görünmesin hayaletti, *katılaşıp maddeleşen* hayalet sadece.

Bu nedenle, güzel ya da çirkinde, yüce, iyi ya da kötüde, gizli ölümle birlikte yürekteki sevinçte ya da gizli sevinçle birlikte yürekteki ölümde, ne olursa olsun, hepsinde daima bir nebze hayalet vardır.

Dünyadaki bu dehşeti hissedenler pek az olsa da, o daima ve ebediyen buradadır.

Cemiyetimizin kitabının temel öğretisi, yüce büyücünün durup göz kamaştırıcı aynalarının aldatıcı yansımalarıyla aşağıdaki dünyayı yarattığı dağın tepesine tırmanmaktır!

Bakın, en yüce bilgiye ulaşmak için çabaladım ben, ruhumu araştırmak için öldüreceğim bir insan aradım. Bu dünyada hakikaten lüzumsuz olan bir insanı kurban etmek istiyordum; halkın arasına, kadınlar ve erkekler arasına karıştım, onu kolayca bulacağımı sanıyordum.

Kararlılığın verdiği sevinçle avukatlara gittim, hekimlere, orduya; aradığım kişiyi lise öğretmenleri arasında bulmama ramak kalmıştı, gerçekten ramak kalmıştı!

Ama hep ramak kalıyordu, çünkü onlarda daima küçük, çoğu zaman minicik bir işaret vardı ve bu beni vazgeçmeye zorluyordu.

Sonra bir gün nihayet onunla karşılaştım. Tek bir mahlukla değil ama, hayır, tüm bir zümreyle.

Bodrumdaki eski bir tencereyi yerden kaldırdığınızda bir anda bir tespihböceği sürüsüyle karşılaşırsınız ya, öyle.

Papaz 'karıları'!

Aradığımı bulmuştum işte!

Papaz karılarından oluşan bu güruhun 'faydalı olmak' için nasıl çırpındığına, 'hizmetçilerin aydınlatılması' toplantıları yaptığına, Tanrı'nın yarattığı gibi üryan gezmeyi seven zavallı zenci çocuklara sıcak tutan iğrenç çoraplar ördüğüne, ahlak dersi verdiğine ve Protestan pamuğundan eldivenler dağıttığına; bizlere, eziyet içindeki zavallı insanlığa nasıl tebelleş olduğuna kulak şahidi oldum: 'Hiçbir şeyin ziyan edilmemesi' için paket kâğıtları, eski mantar tıpalar, kâğıt kıymıklar, eğri çiviler gibi çerçöp biriktirmemizi istiyorlardı!

Üstüne üstlük bir de yeni misyon toplulukları kurmaya ve kutsal kitapların gizemlerini 'ahlaki' aydınlanmanın atık sularıyla sulandırmaya kalkıştıklarını da görünce, öfke kabım ağzına kadar doldu.

Saman saçlı bir 'Alman' cadısını, Slav-Kaşub-Abortit kanının hakiki bir numunesini bıçağımın altına yatırmıştım ki, iki canlı olduğunu fark ettim ve Musa'nın kadim yasasına boyun eğerek kendimi durdurmaya mecbur kaldım.

İkincisini yakaladım, onuncusunu, yüzüncüsünü, ama bunlar da hep iki canlıydı! Gece gündüz pusuya yattım ben de –köpeğin yengeç pususuna yattığı gibi– ve en sonunda birini doğru anda, tam lohusa yatağından kalkarken yakalamayı başardım.

Saçı ortadan dümdüz ayrılmış, mavi kaz gözlü aptal sarışının tekiydi.

Vicdanıma kulak verip tedbirli davrandım ve arkadan belki bir şey daha gelir ya da okyanusların yumuşakçalarındaki hücre bölünmesi gibi bir tür döllemesiz çoğalma olur korkusuyla tam dokuz ay kilit altında tuttum onu.

Tutsaklığının izlenmeyen anlarında gizli gizli kalın bir kitap yazmıştı: 'Yetişkinler dünyasına adım atan Alman kızlarına çeyiz mahiyetinde yürekten tavsiyeler'...

Neyse ki kitabı tam zamanında yakalayıp oksihidrojen kaynak makinesinde yaktım!..

Ruhunu bedeninden nihayet ayırmış, büyük cam şişede tutuyordum ki, bir gün anlaşılmaz bir keçi sütü kokusu alınca kötü bir şey olacağını hissettim ama bir an teklemişe benzeyen Hertz osilatörünü ben yeniden çalıştırana kadar olan olmuş, *anima pastoris* şişeden kaçmış, sırra kadem basmıştı.

Derhal en güçlü yemlere başvurdum, pembe pazenden ('Lama' marka) birkaç kadın külotu koydum pencerenin pervazına, fildişi bir sırt kaşıyıcısı, hatta zehir mavisi kadifeden altın kabartmalı bir hatıra defteri, ama hiçbiri işe yaramadı!!

Okült tele-enerji yasalarının uzaktan etki eden efsunlu muskalarını kullandım; nafile!

Damıtılmış bir ruh yakalanamazdı ki!

Şimdi o uzayda özgürce yaşıyor ve kadınlara özgü o feci el sanatlarını saf gezegenlere öğretiyor.

Bugün Satürn'ün etrafına bile... *yeni bir halka ördü!!*

Bu kadarı da fazlaydı artık.

İyice düşünüp taşındım, kafa patlattım; geriye sadece iki yol kalıyordu; birincisi, ruhu uyarmaktı, ki bu durum Skylla'ya benzer; diğeri ise hiç uyarmamaktı, bu da Kharybdis* demektir.

Büyük Johannes Müller'in** şu dâhiyane öğretisini biliyorsunuz: 'Gözün ağ tabakası ışıkla, ısıyla, elektrikle veya baskı uygulanarak uyarıldığında, birbirinden farklı bu nesnel uyarılar kişide ışık, baskı, ısı veya elektrik hissine değil, sadece ve sadece *görme* hissine yol açar; aynı şekilde tende de, tüm sonuçlarıyla birlikte dokunma hissinden başka bir şey uyanmaz.'

Ve bu insafsız kanun burada da hüküm sürüyor, zira papaz karısı, yaradılışının özü uyarıldığında, nasıl bir uyarı olursa olsun, örgü örüyor, herhangi bir uyarı olmadığında..." Üstadın sesi giderek kısılmış, tuhaflaşmıştı: "...o zaman... o zaman da kendini çoğaltıp duruyor..."

Üstadın başı geriye düştü, ölmüştü.

Axel Wijkander derinden sarsılarak ellerini kavuşturdu:

"Dua edelim kardeşlerim. Üstat huzur diyarına göç eyledi; nur içinde yatsın!"

---

* Skylla ve Kharybdis, Homeros'un *Odysseia*'sında anlatılan iki korkunç canavardır. Burada, "aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık," anlamında kullanılmıştır. (ç.n.)

** Alman bilim adamı Johannes Peter Müller (1801-1858), anatomi ve fizyoloji konusunda önemli keşiflerde bulunmuş, bilim dünyasını derinden etkileyen eserler yazmıştır. (ç.n.)

Teşrih

(1911)

Georg Heym

Ölü adam, büyük salondaki beyaz bir masada, o kasvetli beyazlıkta, sonsuz acıların çığlıklarının adeta hâlâ titreştiği ameliyathanenin acımasız yalınlığında çırılçıplak ve yapayalnız yatıyordu.

Öğle güneşi ölüyü sarıp sarmalıyor, alnındaki ölüm morluklarını uyandırıyordu; çıplak karnından filizi bir yeşil yaratıyor, onu kocaman bir tulum gibi şişiriyordu.

Ölünün bedeni devasa bir çiçeğin yanardöner çanağını, Hindistan'ın tropikal ormanlarında büyüyen, birinin ölümün sunağına çekinerek bıraktığı gizemli bir bitkiyi andırıyordu.

Kasıklarında harikulade kırmızı ve mavi renkler büyürken, göbeğinin altındaki büyük yara, bir tarlanın kızıl toprağı gibi sıcakta yavaş yavaş yarılarak etrafa kesif kokular saçıyordu.

Doktorlar içeri girdi. Yüzlerinde gençliklerindeki düellolaların yara izlerini taşıyan, altın kelebek gözlüklü, beyaz önlüklü birkaç hoş adam.

Ölünün başına gittiler ve onu ilgiyle inceleyerek bilimsel yorumlarda bulundular.

Beyaz dolaplardan teşrih gereçlerini; çekiçler, keskin dişli kemik testereler, törpüler, korkunç forsepsler ve dev iğnelerle dolu beyaz kutuları, akbabaların eğri gagaları gibi mütemadiyen et diye çığıran küçük otopsi aletlerini çıkardılar.

Berbat zanaatlarını icra etmeye koyuldular. Korkunç işkencecilere benziyorlardı, kana bulanan ellerini, soğuk naaşın giderek daha derinlerine daldırıyor, bir kazın içini temizleyen usta aşçılar gibi organlarını çıkarıyorlardı.

Kollarına bağırsaklar, yeşilimtırak sarı yılanlar dolanıyor; önlüklerinden sıcak, kokuşmuş bir sıvı, dışkı damlıyordu. Mesaneyi deldiler, içindeki soğuk idrar kehribar rengi bir şarap gibi parlıyordu. Büyük kaplara boşalttıkları idrarın amonyak gibi keskin ve yakıcı bir kokusu vardı.

Ama ölü uyuyordu. Saçlarından tutulup bedeninin sağa sola çekiştirilmesine sabırla katlanıyordu; uyuyordu.

Ve çekiç darbeleri kafasında gümbürderken içinde bir düş, bir sevgi kalıntısı, gecesini ışıtan bir meşale gibi uyandı.

Büyük pencerenin önünde, ikindi sessizliğinde ışıkta yüzen küçük beyaz tanrılar gibi süzülen küçük beyaz bulutçuklarla dolu kocaman, engin bir gökyüzü açıldı. Ta tepede, maviliklerde, sıcak Temmuz güneşinde kırlangıçlar uçuşuyordu.

Ölümün kara kanı cesedin alnındaki mavi çürükten damla damla aktı, sıcakta korkunç bir buluta dönüşerek buharlaştı, ölüm çürüyüşü bedeninde rengârenk pençelerle sürünerek ilerledi. Teni dağılmaya başladı, kollarını dirseklerine kadar nemli ete daldıran doktorların açgözlü parmakları altında bir yılanbalığınınki gibi bembeyaz oldu karnı.

Çürüyen ölünün ağzı çarpıldı, gülümsüyor gibiydi, mutluluk dolu bir yıldızın, mis kokulu bir yaz akşamının düşünü görüyordu. Gevşeyen dudakları hafifçe öpülmüş gibi titredi.

"Seni öyle seviyorum ki. O kadar sevdim ki seni. Ne kadar sevdiğimi söyleyeyim mi sana? Gelincik tarlalarından geçerken, kendin de mis kokulu bir gelincikçiçeği, akşamın

tamamını içine çekip içmiştin. Ve ayak bileklerinin etrafında dalgalanan elbisen bir yalaz gibiydi günbatımında. Ama başın eğikti ışıkta, saçlarınsa yanıyordu bütün o öpücüklerimden, alev alevdi hâlâ.

Öylece yürüyüp giderken dönüp dönüp bana bakmıştın. Elindeki fener parıl parıl parlayan bir gül gibi sallanmış durmuştu alacakaranlığın içinde.

Yarın yeniden göreceğim seni. Buradaki şapelin penceresi altında, burada, mumların ışığının düştüğü, saçlarının altın bir ormana dönüştüğü yerde; burada, nergislerin ayak bileklerine hafif öpücükler gibi şefkatle sürtündüğü yerde.

Her akşam alacakaranlık vakti yeniden göreceğim seni. Birbirimizden asla ayrılmayacağız. Öyle seviyorum ki seni! Ne kadar sevdiğimi söyleyeyim mi sana?"

Ve doktorların elindeki demir keski şakak kemiklerini keserken, beyaz ceset masasındaki ölü mutluluktan hafif hafif titriyordu.

Fagot

(1912)

Wassily Kandinsky

Koskoca evler aniden çöktü. Küçücük evler kıpırdamadan ayakta kaldı.

Şehrin üzerinde kalın, sert, yumurta biçiminde bir portakal-bulut peyda oldu. Belediye binasının uzun ve sıska kulesinin ucuna takılmışa benziyor, mor ışınlar yayıyordu.

Cılız, çıplak bir ağaç sarsılan, titreyen uzun dallarını alçak göğe uzattı. Beyaz bir kâğıttaki delik gibi kapkaraydı ağaç. Dört küçük yaprağı uzunca bir süre titreşti durdu. Oysa hiç esinti yoktu.

Ama fırtına çıkınca ve kalın duvarlı evler bile çökünce ince dalları hiç kıpırdamadı. Küçük yapraklar, demirden dökülmüş gibi kaskatıydı.

Bir karga sürüsü havada dümdüz bir hat çekerek şehrin üzerinde uçtu.

Sonra ortalık aniden sessizliğe büründü yine.

Portakal-bulut kayboldu. Gökyüzü masmavi oldu. Şehir ağlayacak kadar sapsarı.

Ve bu sakinlikte tek bir ses duyuldu: Nal sesleri.

O zaman anlaşıldı ki, bomboş sokaklarda beyaz bir at tek başına dolaşıyordu. Bu ses uzun, çok, çok uzun bir süre

duyuldu. Sesin ne zaman kesildiği o yüzden hiçbir zaman anlaşılamadı. Sessizliğin ne zaman oluştuğunu kim bilebilir ki?

Bir fagotun uzayıp giden, biraz ifadesiz, biraz kayıtsız, boşlukta derin derin salınan sesiyle her şey yavaş yavaş yeşile döndü. İlk başta koyu ve biraz da kirliydi bu yeşil. Sonra giderek daha açık, daha soğuk, daha zehirli, sonra daha da açık, daha da soğuk, daha da zehirli.

Binalar göğe yükseldi ve giderek inceldiler. Hepsi de sağdaki bir noktaya, belki de sabahın olduğu yere doğru eğildi.

Sabaha ulaşma çabasına girilmiş gibiydi.

Ve gökyüzü, evler, yollar, üzerinde yürüyen insanlar daha açık, daha soğuk, daha zehirli bir yeşile büründü. İnsanlar mütemadiyen, hiç durmadan, yavaş yavaş, daima önlerine bakarak yürüyordu. Ve hep tek başlarına.

O çıplak ağacın tepesi de kocaman ve gümrahtı şimdi. Çok çok yukarıdaydı tepesi ve derli toplu, sosisimsi, yukarıya doğru kıvrık bir biçimi vardı. O kadar cırtlak sarıydı ki ağacın tepesi, kimsenin buna yüreği dayanmazdı.

İyi ki aşağıda yürüyen insanların hiçbiri bunu görmedi.

Bir tek fagot bu rengi tanımlama çabası içindeydi. Giderek tırmandı sesi, gerilip tizleştikten sonra boğuklaştı.

İyi ki fagot o sese ulaşamadı.

Bir Çocuğun Kahramanlığı

(1913)

Mynona

Yörenin kaldırım ustalarından Christian kırları geride bıraktı ve nişanlısının onu beklediği odaya doğru yollandı. Bu tür koşullarda her an kıymetlidir; Christian da acele etti ve kızı, kendi aşkını soğutmasa da, kızda utanç ve sıkıntı yaratan bir vaziyette yakaladı. Christian kabalaştı: "Nazlanmasana!" Aralarındaki ağız dalaşı, o vaziyetin son noktaya vardırılmasıyla neticelendi. Christian hep perhizde olmuştu. Sonra yatmaya gittiler; kan kırmızısı günbatımı ve pencereden içeriye dolan ılık yaz gecesi düşsel bir hava yarattı.

Bu kan kırmızısı günbatımından tam dokuz ay sonra zavallı Mathilde bir hilkat garibesi, haşlanmış ıstakoz gibi kıpkırmızı, saç yerine dikenimsi çıkıntılarla kaplı bir yaratık dünyaya getirdi. Ama yaratık her şeye rağmen hayatta kaldı ve yaşadığı sürece adı kırmızı kirpi oldu.

Bu durum komşu şehirdeki tabiat tarihi müzesi müdürünün kulağına gitti; müdür kırmızı kirpiye bir göz atmaya, hatta bir ihtimal koruma altına almaya karar verdi. Müdür o basit, candan insanları görmeye gitti ve kırmızı kirpiyi yüklü bir miktar para karşılığında koleksiyonuna bırakmaları için onları yüreklendirdi:

"Onu nerede muhafaza ediyorsunuz?"

"Aaa... Yaşıyor o, sağlığı da yerinde!" dedi Christian.

"Ne?" Konservatör şaşırmıştı: "Ben onu alkolle dolu bir kavanozda tuttuğunuzu düşünmekte haklı olduğumu sanmıştım."

O sırada kırmızı kirpi de yanlarına geldi ve her birine cin gibi gözlerle baktı. Müdür oğlanı çok beğendi. "Enfes bir numuneymiş; en büyük vurgunum olabilirdi," diye düşündü. "Sizin oğlanın tek bir kusuru var, *yaşıyor*; sadece ölü hilkat garibeleri benim işime yarar," dedi müdür ve Christian ile Mathilde'yi acı bir hayal kırıklığıyla baş başa bırakarak gitti. İkisi de kırmızı kirpiye öfkeyle baktı.

"Baba, ben artık hayatta olmasaydım, bu bey beni kavanoza koyar mıydı?"

"Koyardı, seni lanet olası velet, üstüne de para verirdi, senden daha çok hayrını görürdük."

"Ee, anne," diye kurcalamaya devam etti kırmızı kirpi, "ben ölseydim ve kavanozun içinde yüzseydim üzülmez miydin?"

Mathilde anında karşılık verdi: "Tam tersine, geberesice hayvan! Bu kadar parayı başka nasıl kazandırabilirsin ki bize!"

Meraklı çocuk ana babasının bu haşin tavrından ürküp köy yolunda dolaşmaya çıktı. Bir de ne görsün! Yanından geçen arabanın içindeki kişi o müdürdü. "Beyim! Beyim!" diye seslendi oğlan. Müdür çocuğu tanıyınca meraklanıp arabayı durdurdu. "Ne istiyorsun oğlum?" "Eğer ölseydim bir kavanoza konur muydum?" "Güzel, tertemiz, içi saf alkolle dolu bir cam kavanoza, sevgili çocuğum. Üzerindeki zarif etikette de şöyle yazardı: 'Abortus VIII, B Sınıfı, 454. Numune.'" "Ah, canım beyim, bunu bana bir kâğıda yazın lütfen." Müdür bu isteği gülerek yerine getirdi: "Ne acayip bir oğlansın sen, al bakalım."

Acayip oğlan ana babasının yanına gitti, "Üzülmeyin artık, her şey yoluna girecek," dedi. Annesiyle babası iştiyakla kulak kesildi. "Yalnız, içine girebileceğim büyüklükte bir cam kavanoz getirmeniz lazım," dedi oğlan. Babası gidip bir kavanoz getirdi. "Şimdi içini saf alkolle doldurun," dedi çocuk. Babası memnun bir yüz ifadesiyle –çünkü iyi bir şey olacağını sezmişti– denileni yaptı; bu arada oğlan Mathilde'den müdürün yazdığı etiketi cama yapıştırmasını istedi.

Sonra soyundu oğlan ve sevinç içindeki ana babasının yardımcı olmasına fırsat bile vermeden kavanoza balıklama daldı. Annesiyle babası sevinç gözyaşları döktü ve kavanozu postaneye götürdü. Müdürden gelen teşekkür mektubunda, gönderinin yerine düzgün bir biçimde ulaştığı yazıyordu.

Sonraları, güzel yaz akşamlarında güneş yine öyle kan kırmızısı battığında, Mathilde ile Christian güya hülyalara dalarak kahraman kırmızı kirpilerini andı.

...Ey, böyle nice ikizin kıç kıça vermeye hâlâ cesaret edemediği korkak çağ.

Kalbim Sağlıklı Olsaydı

Kinematografi

(1913)

Else Lasker-Schüler

Kalbim sağlıklı olsaydı, önce pencereden atlardım; sonra da sinemaya gider, oradan bir daha çıkmazdım. Sanki piyangoda büyük ikramiyeyi kazanmışım da paramı henüz alamamışım ya da at lotaryasında bir at kazanmışım da "bedava" ahır bulamamışım gibi hissediyorum kendimi. Aslında hayat bir döner merdiven trajedisi, döne döne yukarı çıkıp çıkıp iniyorsun, yıldızlar gibi hep kendi etrafında. Sevinçli bir çaresizlik içindeyim, çaresiz bir sevinç içinde; içimden ölüme sıçramak geliyor ya da şaka yapmak. Arkadaşım Laurentia çiçeği burnunda üniversiteliler gibi durmadan kafa çekiyor, eski üstatların dilini öğreniyor, demek istediğim, Yunanca ve Latince okuyor; bayağı da ilerleme kaydetti. Ama bütün bunlar beni ilgilendirmez; ben hiçbir şey bilmek istemiyorum, hiçbir şey. Bir de şu takırtı olmasa!

Beyin resmen dumura uğruyor; aşağıdan gelen, her toz zerreciğini havaya savuran takırtı sadece cuma ve cumartesi günleri değil, haftanın diğer günlerinde de duyuluyor, çünkü

binaların arasında oturuyorum ben ve bütün o iç avlulardaki şiddete katlanmak zorundayım. Daima kapalı pencereler ardında oturduğumdan yazdan da bir şey anlamayacağım; dışarı çıkamam, hayalet öyküleri yazıyorum; borçlarım var. Sağdaki, soldaki ve arkamdaki kapıyı açınca cereyan yapıyor üstelik. Bu dairede oturduğumdan beri kedi postu giyiyorum; akşamları bir yerlerde davetli olduğum zamanlar miyavlamaya başlayacağım diye ödüm kopuyor. İnsanlar hâlâ şiirlerimi okumaktan hoşlansa bile yaşamanın bir tadı kalmadı benim için; madem şiirlerimi seviyorlar, arada bir güzel bir mektup yazsalar ya bana. Hastalığım yüzünden oksalat banyosu yapmak zorundayım, millet benimle ilgili bir pot kırmasın diye. Küvetteyken o kadar sıkılıyorum ki, beni pohpohlayan mektuplar okumak hoşuma gidiyor. Kötü eleştirilere ne kadar da kızıyor insan! Halbuki size güzel sözler yazan birini hemen seviyorsunuz. Dünyada gerçekten sempatik yaratıklar da var. Fakat beyaz suratlılara katlanamıyorum, ışığa karşı bir güvensizliğim var. O yüzden sadece siyah hizmetçi ve uşaklar tutuyorum. İki zencim, iki de Kızılderili hizmetçi kızım var; Tecofi'nin kabile reisi babası bazen Berlin'e geliyor ve grubuyla Chât Noir'da sahne alıyor. Tecofi, babasının Berlin'e geldiği zamanlar benim evin balkonunda kalıp kalamayacağını soruyor. Bence bir mahzuru yok. Somalili zencim kraliyet ailesinin bir mensubu, babası Tenerife'de koyun sürüsü sahibi. Bazen bana derisi yüzülmüş birkaç koyun gönderiyor, bunlar burada sosyetik sote olarak karşılanıyor. Osman, yaşça daha küçük olan zencim, büyük bir bitki saksısında derin düşüncelere dalmış bir gorile benziyor. Fena bir canlı türü, seyretmesi pek zevkli, ama onu rahat bırakmak gerekiyor; birisinin kafasını ısırıp koparmasını istediğimde ıslık çalmayı da bıraktım son zamanlarda, bana itaat etmeye bile zorlanamayacak kadar değerli. Kızılderili iki hizmetçim hamarat kızlar, onları mantığımın ipuçlarını, sohbetimdeki mantığı aramaları için işe aldım. Bazen bütün gece arıyor-

lar, korkarım bir gün ipucumdan asıverecekler kendilerini. Bunu göze almak lazım, siyahilerden kötü zağar oluyor, tenlerinin gecesinde bir şey bulamıyorlar. Eee, ne yapacaktım ben kalbim sağlıklı olsaydı? Bir kalbim var mı ki benim, ya da benzer bir şeyim? Programın bu ara oyununda ağlamam gerekiyor; neyse ki beni teselli eden fındık şekerlemeleri var, ahşap kutularda nane. Kalbimin etten ve kandan olduğunu sanmıyorum, duvarları çatlak; kalbim anlık değerden ziyade kalıcı bir değere sahip, o nedenle gelip geçici insanların hiç işine yaramam ben, sadece araştırmacılar için ilgincim. Hep de en etkileyici yerlerde telefon çalar. "Burası 3524, kiminle görüşüyorum?" "Ben Doktor Nikito Ambrosia, Else Lasker-Schüler siz misiniz?" "Maalesef." "Hemen sevinçten havaya zıplamayın hanımefendi, ama büyük bir tevazuyla sormak istiyorum, Wintergarten'da ayda 10.000 mark ücretle gösteriye çıkar mısınız? Yılda aşağı yukarı 100.000 eder." "Şaka yapıyorsunuz herhalde beyefendi, sanatçıların varyetede bir aydan fazla çalıştırıldığı nerede görülmüş?" "Fakat kıymetli hanımefendi, niyetimiz sizi bizim varyeteye bağlamak." "Konu, benim Arap gösterisi herhalde, öyle değil Bay Doktor Ambrosia?" "Aynen! Devenizin üstünde Teb'e tepeden baktığınız gösteri." "Beyefendi, ben sizi tanıyorum, böyle cilasız bir davudi sesi olan biri daha yoktur varyetede. Siz Profesör Gellert'siniz, Hohenzollern hanedanının son üyesi." O kadar! Mektubum: Adrianapolis*'teki canımın içi! Biliyor musun, bana onu hâlâ sevip sevmediğimi sordu, yalan söylememem için yalvardı. Ama ben ona şiir malzemesi verecek değilim (kendisi şair), "seviyorum yani onu! İşte bu kadar!" Keşke ben de bir süreliğine Türkiye'ye gidebilsem, ne de olsa bütün atalarım tahtırevanlarla gezdiriliyordu. Zaten o yüzden yürümekte zorlanıyorum. Sizin ayak tabanlarınız buz keserken benimkiler hâlâ alev alev. Kalbim sağlıklı olsaydı ne yapardım ben? Bir dakika lütfen! Çırılçıp-

* Edirne'nin antik dönemdeki ismi. (ç.n.)

lak soyunur, kendimi uysal balıkların yüzdüğü bir göle atardım, ama pullardan hiç hoşlanmam. Ya da Güney Kutbu'na gider, adamakıllı ısınırdım, buzlar bölgesine bir antrasit soba kurdururdum her halükârda. *Başka* ne yapardım? İnadına dönencenin tam ortasında dururdum. Burçlara bıyık boyardım. Kalbimin sağlıklı olmaması çok yazık değil mi? Kalp hastalıklarının, yani nevrozların müsebbibi Ay'dır. Burası, aşağısı gayet iyi. Bir sürü havacı da bu yüzden gökten düşüyor zaten; araçları patlamıyor sonuçta, ne kadar yükselip yıldızların mikroplarını solurlarsa, o kadar çok yakalanıyorlar epilepsi illetine. Havacılar neye benzer: Kuşa; burunları gagadır, kafalarını havaya uzatırlar. Yeni bir insan türü. Bir keresinde bu havacılardan biriyle öğle yemeği yemiştim, adam eti atmaca gibi gagalıyor, şnitzelini akbaba gibi çekiştiriyordu. Karl Vollmöller'in o harikulade Katharine von Armagnac*'ı dünyanın ilk kadın havacısıdır. Hayvanat Bahçesi'nin oradaki Union sinemasındaki Havacılık Sergisi'nde herkes uçuyor. Bedava izleyebiliyorum, çünkü gördüğüm her şeyi yazmaya söz verdim. Param yok diye kendimi dünyaya kapatacak değilim ya. Hatta Teb hükümetini devralmam isteniyor, Teb'i daha şimdiden *pro forma*** yönetiyorum zaten. Berlin'dekiler benim sabit fikirli olduğumu söylüyor. Sabit fikir doğal bir şey: Yasayı kölesi kılan doğa. Teb prensiyim ben. Yönetmenin ne demek olduğu konusunda Almanya'da bir tek İmparator Wilhelm anlayabilir beni. Üstelik benim rengârenk bir halkım var. Geceleri çatıda yatıyorum, gündüzleri de palmiyemin altında oturup ülkeyi yönetiyorum. Her şeyden ben sorumluyum; halkım bana şüpheyle bakıyor hâlâ, muziplik yaptığımı sanıyor, oysa şakayı da çok ciddiye alırım ben. Hiçbir önceliğim yok, tek önceliğim insanlar. Adil değilim, çünkü zevk sahibiyim, sanattan anlarım; halka

---

* Alman filolog, arkeolog ve oyun yazarı Karl Vollmöller'in (1878-1948) *Katharine von Armagnac* adlı oyununun kahramanı. (ç.n.)

** Şeklen. (ç.n.)

hitabetimde nokta kullanmıyorum, çünkü kendimi bağlamak istemiyorum. En çok da kendime karşı hoşgörülüyüm, kendime karşı müşfik davranıyorum, diplomatik nedenlerle kendimle barışığım, çünkü halkım bana uymak zorunda. Fazla düşünüyorum sadece, hem de çok fazla, aklıma ne gelirse ve bütün düşüncelerimin bana iyice yaklaşmasına izin veriyorum ki, korkmak nedir unutsunlar. Ama işte sabahın köründe bana dövme yapmak isteyen Müslüman berberler, portremi yapmak isteyen Batılı ressamlar tarafından rahatsız edilmesem keşke. Geceleri çatımda uyuklarken, hükümetin başına geçtiğim için sevinçten yerinde duramayan paşalarım bana rahat vermiyor. Onları huzuruma kabul ettiğim zamanlar sormayı unuttukları, mutlaka cevaplamamı istedikleri bir soruları oluyor hep. Teb'in yönetici prensi olarak seçildiğimden beri şehrin sokaklarında, benim kılığımda, benim halim tavrımla dolaşarak bana benzemeye çalışan bir sürü hırs küpü var. Taklitçilerim! Zira ülke yönetmek de bir sanat; resim, şiir sanatı ve müzik gibi bir özellik. Taklitçilik ise bir faaliyet, o yüzden taklitçiliğin de tıpkı bir iş gibi getirisi var. Ben asla çalışmam, çalışma masasından nefret ederim; gerçi benim de bir masam var ama işlevini hiç yerine getirmedi. Bu gece zencilerim uyurken paşalar çatıma çıkan kapıya dayandı şu mektup pulları yüzünden. Daha o gece, başımda türbanım, sırtımda kaftanımla profilden (profil bana *en face*'*tan daha çok yakışıyor) renk renk fotoğrafım çekildi; şimdi şehrimin tüm mektuplarıyla Ben, yücelerin yücesi, dağıtılıyorum.

---

* (Fr.) Önden çekim. (ç.n.)

Rüya ve Cinnet

(1914)

Georg Trakl

Akşamleyin ihtiyara dönüştü baba; karanlık odalarda yüzü taşlaştı annenin ve delikanlının üzerinde yoz soyun laneti vardı. Bazen çocukluğu geliyordu aklına, hastalık, dehşet ve karanlık dolu çocukluğu, yıldız bahçesindeki gizli oyunlar ya da alacakaranlık avluda sıçanları beslediği. Mavi aynadan incecik endamı çıktı kız kardeşinin ve o, ölü gibi karanlığa savruldu. Geceleyin kırmızı bir meyve gibi yarıldı dudakları, dilsiz kederinin üzerinde yıldızlar parladı. Rüyaları doldurdu ataların kadim evini. Seviyordu akşamları harap mezarlıktan geçmeyi ya da loş morgdaki cesetlere bakmayı, onların o güzel ellerindeki yeşil lekelerine çürümenin. Manastırın kapısında bir parça ekmek istedi; kara bir atın gölgesi fırladı karanlıktan ve korkuttu onu. Soğuk yatağında yatarken gözlerine tarifsiz yaşlar doluyordu. Ama kimse koymuyordu elini alnına. Sonbahar gelince o, bir müneccim, kahverengi sazlıklara vurdu kendini. Ey, çılgınca esrikliğin saatleri, yeşil ırmaktaki akşamlar, avlanmalar. Ey, sararmış kamışların şarkısını mırıldanan ruh; ateşli sofuluk. Sessizce, uzun uzun baktı kurbağanın yıldız gözlerine, ürperen ellerle hissetti kadim taşın serinliğini ve mavi kaynağın aziz efsa-

nesinin büyülü sözlerini söyledi. Ey, gümüş balıklar, bodur ağaçlardan düşen meyveler. Adımlarının ritmi gururla ve insan düşmanlığıyla doldurdu içini. Eve dönerken ıssız bir köşke rastladı. Harap tanrılar duruyordu bahçede, akşamı kedere boğarak. İçinden bir sezgi geçti: Burada yaşadım ben, unutulmuş yıllar boyunca. Bir org ilahisi Tanrı korkusuyla doldurdu içini. Ama karanlık mağarada geçirdi günlerini, yalan söyledi, çalıp çırptı ve gizlendi o, alev alev bir kurt, annesinin beyaz yüzünden. Ey, taş kesmiş ağzıyla yıldız bahçesine gömüldüğü, üzerine katilin gölgesinin düştüğü o saat. Erguvan alınla girdi bataklığa ve Tanrı'nın gazabı dövdü metal omuzlarını; ey, fırtınadaki kayınlar, onun o cinnet dolu patikalarından kaçınan karanlık hayvanlar. Nefret yakıyordu yüreğini, şehvet, yeşillenen yaz bahçesinde, pırıl pırıl yüzünde kendi cinnetini gördüğü suskun çocuğa fenalık ederken. Heyhat, grimsi iskeletin, ölümün, erguvan çiçeklerden çıktığı pencerenin önündeki akşam. Ey, kuleler, çanlar; ve gecenin gölgeleri taş olup düştü üstüne.

Kimse sevmiyordu onu. Yalanlarla, sapkınlıklarla alev alevdi loş odalarda başı. Bir kadın elbisesinin mavi hışırtısıyla donakaldı, kapıda annesinin leyli silueti vardı. Kötülüğün gölgesi şahlandı başında. Ey, geceler, yıldızlar. Akşamleyin sakatla birlikte dağa gitti; buzlu doruk akşam kızıllığının pembe pırıltısına bulanmıştı ve usulca çarpıyordu kalbi alacakaranlıkta. Fırtınalı ağır çamlar eğildi üzerlerine ve çıktı ormandan kızıl avcı. Gece çökerken kristal gibi kırıldı kalbi, karanlık alnına çarptı. Çıplak meşe ağaçlarının altında buz gibi ellerle boğdu vahşi bir kediyi. Sağ yanında ağıt yakan beyaz bir melek belirdi ve karanlıkta büyüdü sakatın gölgesi. Ama o yerden bir taş alıp sakata fırlatınca inleyerek kaçtı adam ve ağacın gölgesinde silinip gitti iç çekişlerle meleğin müşfik çehresi. Epey bir süre uzanıp kaldı taşlı tarlada ve hayretle seyretti yıldızların altın çadırını. Yarasalar üşüşünce başına fırlayıp karanlığa daldı. Nefes nefese girdi harap eve.

Avluda, bu vahşi havyan, çeşmenin mavi sularından kana kana içti ürperinceye kadar. Ateşler içinde oturdu buz gibi basamakta, öfkeyle isyan etti Tanrı'ya, ölmeyi dileyerek. Ey, dehşetin gri çehresi, boğazı kesilmiş bir güvercinden kaldırırken yuvarlak gözlerini. Yaban merdivenlerde sessizce seğirtirken Yahudi bir kızla karşılaştı, siyah saçlarını kavradı kızın ve ağzını aldı. Düşmanlık peşini bırakmadı karanlık dar sokaklarda ve bir demir şangırtısıyla yırtıldı kulağı. Sonbahara durmuş duvarların dibinden usulca takip etti papazı o, suskun ayin çömezi; kurumuş ağaçların altında muhterem cüppenin kızıllığını kendinden geçerek içine çekti. Ey, güneşin harap diski. Tatlı işkenceler kemiriyordu etini. Binalar arasındaki tenha bir geçitte pislikten kaskatı kesilmiş kanlı bedenini gördü. Taşın görkemli eserlerini daha derinden seviyordu; geceleri mavi yıldız göğüne şeytani suratlarla saldıran kuleyi; insanın ateşli kalbini muhafaza eden serin mezarı. Heyhat, mezarın ifşa ettiği o ağza alınmaz suç. Ama yakıcı düşüncelerle giderken o, keçi postundan peleriniyle alev alev bir demon, sonbahar ırmağının kıyısında uzanan çıplak ağaçların altında kız kardeşini gördü. Uyanırken başlarının üzerindeki yıldızlar söndü.

Ey, lanetli soy. Lekelenmiş odalarda kaderler tecelli edince, çürüyen adımlarla ölüm girer eve. Ah, dışarıda ilkbahar olsaydı keşke, çiçeklenen ağaçta tatlı bir kuş ötseydi. Ama leylilerin pencerelerinde azıcık yeşillik de kararıp kurur ve kanayan kalpler hâlâ kötülük düşünür. Ey, mütefekkirin alacakaranlık ilkbahar patikaları. Muazzamdır duyduğu sevinç çiçeklenen çalılara, çiftçinin taze hasadına ve öten kuşa, Tanrı'nın yarattığı uysal canlıya; akşam çanına ve o güzel insan cemiyetine. Ki unutabilsin yazgısını ve dikenli tacı. Gümüş ayağının gezdiği yerde gümrah gümrah yeşillenir dere ve seslenen bir ağaç uğuldar cinnet dolu başının üzerinde. Kaldırır o da ince eliyle yılanı ve yakıcı gözyaşlarıyla erir kalbi. Görkemlidir ormanın suskunluğu, yeşile kesmiş karanlık ve gece

çökünce kanat çırpan yosunlu hayvanlar. Ah dehşet, suçu herkesçe bilinen, dikenli yollarda gider... Buldu sonra dikenli çalılıkta beyaz bedenini çocuğun, güveyinin paltosu için kanarken. Fakat durdu o, çelik saçlarına gömülü, sessizce ve acı içinde kızın önünde. Ey, erguvan gece rüzgârının savurduğu ışıl ışıl melekler. Gece boyunca kaldı kristal mağarada ve cüzam gümüş yaralar açtı alnında. Bir gölgeydi geçerken patikadan sonbahar yıldızları altında. Kar yağıyordu ve mavi karanlıkla doluydu ev. Babasının sert sesi bir körünkini andırıyor ve dehşeti çağırıyordu. Heyhat, o itaatkâr duruşu kadınların. Dehşet içindeki o soyun kaskatı elleri altında çürüdü meyveler ve gereçler. Bir kurt parçaladı ilk doğan çocuğu ve kız kardeşler karanlık bahçelere, bir deri bir kemik ihtiyarların yanına kaçtı. Cinnet geçiren bir müneccim söyledi onların şarkısını harap duvarlarda ve sesini yuttu Tanrı'nın rüzgârı. Ey, ölümün şehveti. Ey, karanlık soyun çocukları. Gümüş gümüş parlar kanın kötü çiçekleri şakaklarında, soğuk Ay kırık gözlerinde. Ey, leyliler, ey lanetliler.

Derindir uyku koyu zehirlerde, doludur yıldızlarla ve annenin beyaz yüzüyle, taş yüzüyle. Acıdır suçluların aşı ölüm; soyağacının kahverengi dallarında sırıtarak ufalandı toprak yüzler. Ama o usulca şarkı söyledi mürver ağacının yeşil gölgesinde kâbuslardan uyanırken; tatlı bir oyun arkadaşı, gül renkli bir melek yaklaşınca yanına, o, narin av, geceye, uykuya daldı; ve gördü saflığın yıldız yüzünü. Günebakanlar altın altın sarkıyordu bahçenin çitinden, yaz gelmişti. Ey, çalışkanlığı arıların ve yeşil yaprakları fındık ağacının; geçip giden fırtınalar. Haşhaş da açmıştı gümüş çiçeklerini, yeşil kapsülünde leyli yıldız düşlerimiz vardı. Ah, ne kadar sessizdi ev, babası karanlığa giderken. Olgunlaştı ağaçtaki meyve erguvan erguvan ve kaskatı parmaklarını oynattı bahçıvan; ey, parlak güneşteki saç telinden işaretler. Ama akşam olunca usulca girdi kederli aile meclisine ölümün gölgesi ve yankılandı ormanın önündeki yeşil çayırda adımlarının kristal

tınısı. Toplaştı masanın başına suskunlar; ekmeği, kanayan ekmeği balmumu ellerle böldü ölümlüler. Heyhat, taştandı gözleri kız kardeşin, cinneti erkek kardeşin leyli alnına düşerken ziyafette, annenin acı çeken elleri altında taş olurken ekmek. Ey çürüyenler, gümüş dillerle cehennemi sustukları için. Soğuk odada lambalar da söndü ve erguvan maskelerin altından sessizce bakıştı acılı insanlar. Gece boyunca şırıldadı bir yağmur ve ferahlattı çayırları. Dikenli ıssızlıkta izini sürdü o, karanlık delikanlı, buğdaylar arasında sararmış patikaların, tarlakuşunun şarkısının ve narin sessizliğini yeşil dalların, huzuru ararken. Ey, köyler ve yosunlu basamaklar, yakıcı manzara. Ama sendeliyor kemik adımlar ormanın kıyısında uyuyan yılanların üzerinde ve kulak hep izliyor canhıraş çığlığını akbabanın. Akşamleyin taş gibi bir ıssızlık buldu karşısında, babasının karanlık evine giden bir cenaze alayı. Erguvani bulut sardı başını, kendi kanının ve suretinin, kameri çehresinin, üstüne sessizce kapaklandı; kaskatı boşluğa gömülürken, kırık aynada, ölen bir delikanlı, kız kardeşi göründü; lanetli soyu yiyip bitirdi gece.

Son Adam

(1914)

August Stramm

Hey! yukarıdaki! gülüyorum! üç gün oldu! bağırıyorum! üç gün yıl sonsuzluk! ve sen hâlâ yıkılmadın lanet olası gökyüzü! Mavi piç! puroları içip içip kül püskürtüyor. Herkes siperlerde. Piyade siperinde. Piyade. Mezarında. Son adam ölünceye kadar korunacak mevzi! Haydi erler. Mavi hayalet kızıl gözlerini açıyor. kızıl. ateş kızılı. uykulu. Bugünün de bir sonu var. öyle ya da böyle! ateş edin! ateş edin! ormana! evet, ormana! Kafalar orada. Bulutlar, ne komik! en iyi nişancıya benden izin. onun herkesten önce uyumasına izin. Kahrolsun! Uyku! Cinayet yorgunluk öfke kin! Hey! Er? Öndeki er! ister misin? ateş etmek ister misin? sen? evet? kafanı bacaklarının arasına mı soktun? Ödlek! ateş et! patlat! bakın! ormandan çıktılar. Menzilden çekilin. nişan alın! aferin! aferin! Seri ateş! Demir leblebiler! Mavi leblebiler! Mavi gözler! Sevgilimin gözleri mavi. Ha ha! sıkın! sıkın! koşuyorlar. Nişan alın. Hedef tahtaları. koşuyorlar. Kız bacakları. sıkıyorum. sıkıyorum. lanet olsun. Sıkı öpüş, dayan! Savaş alanında göğüs göğüse! Su mu? ne? Namlular yanıyor mu? bütün su tulumları yanıyor. dün gece mataralar patladı. kuru camı yaladım. Dilim kanıyor. yutkun. yutkun. tüfekleri

soğutana kadar boşaltın. kendinizi soğutana kadar boşaltın. Soğuk kan! ilerde bir su birikintisi. Yazıklar olsun! öfke! Pislik! Kan, kanlı pislik. Kan çok çabuk çürür. Ateş! Yaylım ateşi! dışarı! uyuma! Kim? Mermileri alın cebinden. Onlar bize lazım. herif kan içinde. küçücük bir delikten nasıl da fışkırıyor kan! ateş edin! Hedefe. Toplar gürlüyor. patlıyor. havada uçuşuyor gülleler! Sizin de böyle ateş etmeniz lazım. Nişan alın. nişan alın. iyi. sakin. Karşıdaki köpekler, zavallı yeryüzü. Mektup cepte mi? tabii ki. kendini azıcık koyver, ölüm hemen yakana yapışır. "sevgili kocam benim!" evet. Bizim koca adamlara ihtiyacımız var burada. Ölülere değil. atıştır. Bir parça çikolata. Anne. ateş edin erler, ah anneler hep ağlar. ateş! narin bir oğlandım ben. Lanet olsun! Dayanın! Çıkarın burnunuzu pislikten dışarı! Ne? Kimse mi? herkes mi? Tembeller! Takviye. Duyuyor musunuz? Takviye geliyor. Düşmanı yaklaştırmayın. Tüfekler omza! Kahretsin! Ölmek alçaklık! bakın! ben ateş ediyorum. ateş ediyorum. Duydunuz mu, takviye! Trampet sesleri. Borazanlar. Tata ta ta! çabuk arka tarafa! çabuk! Annenin gözyaşları. Babanın kızışması. Pislik. Üç günden beri pislik içinde. İnsanlar! annem beni nasıl da özenle yıkardı hep. Mezar. Cehennem. Şeytan. kolum ateş ediyor. parmağım tetiği çekiyor. gözüm vuruyor. Yaşasın! Yaşasın! topukla! yaşasın! Ölüm ve yaşam! yaşasın! Demir! yaşasın! hadi! Başım! Baş! başım nerede? ileri. atılın. sürünün, aferin. Er! saldır düşmana! bırakma! Kılıç! ha! babanın karnı yumuşak. yumuşak. Anne. neredesin? Anne. ben de seni? Anne. Öpüşün. Anne. sert. tut beni. düşüyorum. Anne. ölüyorum. Anne.

Bacak Muhabbeti

(1915)

Alfred Lichtenstein

I

Vagonda otururken karşımdaki beyefendi dedi ki:

"Kimse sizin ayağınızı kaydıramaz."

"Neden?" dedim.

"Bacağınız yok da ondan."

"Anlaşılıyor mu?" dedim.

"Elbette," dedi adam.

Bacaklarımı sırt çantamdan çıkardım. Onları pelür kâğıdına sarmış, hatıra olarak yanıma almıştım.

"Bu ne?" dedi adam.

"Bacaklarım," dedim.

"Tabanlarınızı da yağlamışsınız ama şuradan şuraya gidemiyorsunuz," dedi adam.

"Maalesef," dedim.

Kısa bir sessizlikten sonra adam, "Bacaksız ne yapabilirsiniz ki?" dedi.

"Buna henüz kafa yormadım," dedim.

"Bacaklarınız olmadan kolayca intihar bile edemezsiniz," dedi adam.

"Amma kötü espri," dedim.

"Hiç de değil," dedi adam. "Kendinizi asmak isteseniz, önce birinin sizi pencerenin kenarına çıkarması lazım. Kendinizi zehirlemek isteseniz, gaz musluğunu kim açacak? Tabancayı ancak biri size yardım ederse gizlice tedarik edebilirsiniz. Ama ya kurşun sekerse ne olacak? Suda boğulmak isteseniz, önce bir taksiye binmeniz, öte dünyayı boylayacağınız ırmağa girebilmek için de kendinizi iki kişiye sedyeyle taşıtmanız lazım."

"İyi de, bu benim sorunum," dedim.

"Yanılıyorsunuz," dedi adam, "sizi gördüğümden beri, bu dünyadan nasıl yok edilebileceğinizi düşünüyorum. Bacaksız bir insan hoş bir görüntü mü sizce? Bir de yaşama hakkına sahip olacak ha? Aksine, insanların estetik duygusuna zarar veriyorsunuz siz."

"İzninizle kendimi takdim edeyim. Üniversitede kadrolu etik ve estetik profesörüyüm."

"Mümkün mü böyle bir şey? Nasıl bir garabet olduğunuzu tasavvur edemiyorsunuz belli ki."

Güdüklerime hüzünle baktım.

II

Karşımdaki hanımefendi beni görür görmez dedi ki:

"Bacaksızlık tuhaf bir duygu olsa gerek."

"Evet," dedim.

"Bacaksız bir adama dokunmak istemem," dedi kadın.

"Ben çok temizimdir," dedim.

"Bende öyle bir cinsel tiksinti uyandırıyorsunuz ki, bırakın size bakmayı, sizinle konuşmakta bile zorlanıyorum."

"Demek öyle," dedim.

"Bir cani olduğunuzu sanmıyorum," dedi kadın. "Zeki

biri olabilirsiniz, eskiden hoş bir insandınız belki de. Ama bacaklarınız eksik olduğu için sizinle herhangi bir ilişkiye girmeyi hayal bile edemem."

"İnsan her şeye alışıyor," dedim.

"Bacaksız biri, doğal hisleri olan bir kadında anlatılmaz bir dehşet duygusu uyandırıyor. Sanki iğrenç bir günah işlemişsiniz gibi."

"Ama ben masumum," dedim. "Bir bacağımı, profesörlük kürsüsüne ilk getirildiğimde heyecandan kaybettim; ikincisini, bizim dalda kökten değişikliklere yol açan o çok önemli estetik yasasını bulduğumda derin düşünceler içindeyken kaybettim."

"Nasıl bir yasa bu?" diye sordu kadın.

"Yasa şöyle: Önemli olan, ruhun ve zihnin yapısıdır. Eğer ruh ve zihin asilse, bir bedeni, dış görünüşü kambur ve deforme bile olsa, güzel bulmak gerekir."

Kadın elbisesinin eteğini kışkırtıcı bir edayla kalçalarına kadar kaldırınca, dolgun vücudundan çiçek açan dallar gibi uzanan harikulade güzellikteki, cins cins ipekler içindeki bacakları gözler önüne serildi.

Bu esnada kadın son sözünü de söyledi: "Aynı şekilde tam tersi de iddia edilebilse bile haklı olabilirsiniz. Ne olursa olsun, bacaklı bir insan bacaksız birinden kat kat farklıdır."

Beni öylece bırakıp gururla yürüyüp gitti.

Pervane

(1915)

Theodor Däubler

Yıldızlar pervanenin öncüleridir: İnsanın yıldızları kabul etmesiyle birlikte pervanenin varlığının da temeli atılmıştır. İlk yıldız insanın uçma arzusudur zaten; nitekim üzerimizdeki gökyüzünde parlak bir yazıyla ışıldayanlar pervane modelinden başka bir şey değildir. Yıldız tırtıklarının zahiriliği evrenin her yerine uçabilir. Yıldızlar geçmişin demirci dükkânları üzerinde bekleşir. Birçok kanadı olan yıldızlar vardır, zira olguları kanat sayısı belirlediğinden bu sayı değişir. Yıldızlar gözlerimizde uçuşur, çoğu zaman da hep aynı yıldızdır bu ve beş, yedi, altı, daha az ya da daha çok titreşen köşesi vardır; çiy ve Ay'dan ya da sevgili yıldızın bir insana ulaşmak için uçarak katetmesi gereken mesafeden ya da yer ile gök arasındaki bilinmez bir şeyden ötürü titreşir bu pırlantalar. Pervane de öyledir: Farklı sayıda kanatları vardır, çünkü her kanat çırpışı, pervanenin amacını ifade eden ve savunan bir Evet'tir aynı zamanda. Fakat değirmen çarkı, ki o da bir yıldızdır, haç biçimindedir; dönen de haçtır zaten, çünkü Hıristiyanların kutsal ekmeğini hazırlar.

*

Değirmen mistiktir; çarklarının çatırtısı kargaları hem çeker hem de kaçırır. Eski değirmenlerin etrafında hayaletler dolaşır, çoğu zaman da ölü değirmenci; kötülük de vardır işin içinde, çünkü rüzgâr haça oyun oynar, çünkü ters çevirir haçı, tepetaklak eder, oysa değirmenin amacı Hıristiyanlığa kutsal ekmeğini vermektir.

Ay değirmene pek zarar veremez, çünkü Ay varken değirmen genelde sessizdir; evet, geceleri hayaletler yanından geçip gitsin diye ıstavroz çıkaran büyülü bir ev gibidir. Sadece değirmencinin kendisi, eğer fazla yaşlanmışsa ve haç fazlaca ters çevrilmiş, fazlaca tepetaklak edilmişse sık sık dönüp gelir. O zaman at ve eşek, köpekler de onu görür. Bu arada, eşekte bir selenit hali tavrı ve ruhu vardır, Ay gibi o da tüm hayalet öykülerini ezbere bilir; koyu dindar mizacı nedeniyle geri kalmıştır, o yüzden değirmene çok yakışır.

*

Demirci dükkânının üzerinde, şiirin yüksek ovasında bir yıldız vardır, onun üzerinde de Aylar bir yükselip bir alçalır. Değirmenin üzerinden denize kaçar Samanyolu, değirmenin üzerinde Büyük Ayı ortalığı birbirine katar, zira rüzgâr elli un tedarikçisi kuzeydendir. Çarkın her dönüşü de başka bir yıldızı anlatır ve bir asırlık her ömür değirmende Samanyolu demektir.

Fakat İnsan kendi takımyıldızını müjdelemektedir artık; pervanenin her anaforu yıldız doğumu demektir, okyanusun üzerindeki tüm uçuşlar yıldız doğumu demektir, havadaki tüm kanat çırpışlarımız yıldız doğumudur. Pervane için hazır ve nazırdır artık sıcaklık. Takımyıldız güneyden yükselecektir. Daha önceden bir yerlerde bir nebula oluşmuş, insanlığın kalp atışı onu gökyüzüne sabitlemiştir, zira kalp bir yıldızdır ve yıldız doğumunun müjdecisi ve hizmetçisi kanın sıcaklığıdır, o yüzden nebula güneyden yükselmiştir. Ve soğuk takımyıldız, ebediyetini hazırlayan gerçekliğine büründüğü

zaman ateş ve tutkunun gizli laneti yok olacak, kalbin her atışıyla sönecektir cehennem. Artık pervanenin ebelik ettiği bariz yıldız doğumu da yardımcıdır bize.

Pervanenin icadı cehennem korkusuna son vermiştir.

*

Pervaneli gemi köpüklü bir kuyrukluyıldızın özünü takar peşine; böyle bir hareketin doğurduğu umudun kaybolacağına kim inanır ki? İyi ateşin büyük tufanı harekete geçirdiği, hop oturtup hop kaldırdığı yerlerde hayvan doğumları özenle hazırlanır. Kuğuyu ve örümceği de bir kenara atmıştır pervane. Rüzgâra ve mesafelere karşı yol alırken çapraşık ağını hedefine doğru ilmik ilmik ören, kuğudan olma, kuğu biçimindeki yelkenli gemi, bu iki hayvanı dünyamızda biraz daha yaşatabilir herhalde, ama pervaneli gemi bambaşka bir varoluş biçiminin başlangıcıdır. Kuğular ve yelken bize Ay'dan gelmiştir; örümcek bir yıldızdır, fakat ağ örme güdüsü yüzünden Ay'ın ışınlarını benimser, zira ağ örmek Ay'a özgü bir olaydır. Yelken, hilalden esinlenmiştir, tekne ise Ay'ın insandaki ilk doğumudur zaten. Pervane bir yıldız olduğu ve yıldız doğurduğu için tüm Ayları yıldıza boğabilir, ama pervaneli gemi, bütün o meyveleriyle birlikte, köpüklü kuyrukluyıldızı denizlerde gezdirir ve yelkenliden çok daha parlaktır bu işte.

*

Pilotlar göklerde bir kuyrukluyıldız izlenimi bırakır mı? Çok özel bir kuyrukluyıldız izlenimi? Bile isteye serpantinler mi oluşturmalılar bunun için? İki varlık orada ayrılmalı mıdır birbirinden? Biri seslere, diğeri harekete mi dönüşmelidir? Bir uçuştan önceki coşkumuz, beklentimiz ve ısrarımız insanda başka ruhsal canlanmalara ilham vermemiş midir nitekim? En önemli soruyu, çağımızla ilgili soruyu sorduğumuzda ateşe dönüşmez miyiz zaten?

*

Yıldızlar tohumlarını zengin ülkelere, ölü denize saçarlar; kuyrukluyıldız yağmuru da bunu gerçekten görmemiz, buna inanmamız için vardır. Yıldızların tarlalara bereket yağdırdığı yerlerde bitkiler büyür, ağaçlar inanır; kuşlar, yıldızların ağaçlarını bereketli kıldığı yerlerde cıvıldaşır, şakımayı öğrendikleri ormanın etrafında öterler. Ve ormanda gözler büyür yıldız yıldız, koku alır ezelden beri yıldızlı hayvanlar. Zaten o yüzden yukarıda hayvan burçları vardır. Yıldızların buzullarla buluştuğu yerde insan ayağa kalkar ve biriciğin yalnızlığı filizlenir. Yıldızlar çöllerin üzerinde göğü arşınlarken tanrılar da akın akın gelir; fakat kadim denizdeki yıldızlar ruhla dolup taşan dalgalara dua etmeyi, tanrılara dua etmeyi, kadın için yalvarmayı öğretir.

*

Yeryüzü dileğidir insanın ve insanın dileği kendiliğinden kıpırtılı ve canlandırıcıdır, kolayca uyanır ve sallantılıdır: Yeryüzü yoktur ki aslında, sadece bir yer sarsıntısı vardır. Fakat dileği dileyen canlıda, ki o canlı bizizdir, varlığını sürdürür sessiz yıldız, kendi içimizden dileyerek yarattığımız bu yıldıza biz ta uzaklardan akarız, derin bir sessizlik içinde, ateşimizle sarılırız. Üzerimizdeki yıldızlara giden tüm gemi yolculukları tek bir dilek için yapılır, bu dileğin ardında parlar hedef yıldız. Ama o, kişinin içinde titreşir durur. Bütün güzergâhların sadece gezgine çıkması bu yüzdendir. Bırakın uçsun uçurtmalarınız, hacıların şarkılarıyla geçin kendinizden! sizin özgür bıraktıklarınız, dileklerden doğduğu için evine, yıldıza dönmek ister ve yıldız sana vaat edilen hedeftir kendi Ben'inin derinliklerinde.

Grand Hotel Metafizik

(1917 civarı)

Hugo Ball

Dadaizmin doğuşu. Fantastiğin cevheri Mulche-Mulche, müzik, dans, çılgınlık ve ilahi bir samimiyetle dopdolu olmasıyla tam zıddından apaçık ayırt edilen o yüksek yerde genç Bay Fetüs'ü doğurur.

Clemenceau ve Lloyd George beylerin hiçbir konuşması, Ludendorff'un hiçbir yaylım ateşi, çocuksuluğu kendi tarzlarıyla ifade eden bir avuç zıpır Dadacı gezgin vaiz kadar infial yaratmamıştı.

Mulche-Mulche laleler ve sümbüllerden yapılma bir asansörle Grand Hotel Metafizik'in terasına çıktı. Yukarıda onu bekleyenler vardı: Astronomi gereçlerini düzenlemekle görevli Törencibaşı, bir kova böğürtlen şerbetiyle kendine oburca ziyafet çeken Şenlik Eşeği ve tepeden tırnağa passakalya* ve füglerden oluşan sevgili hanımefendimiz Musikon.

Mulche-Mulche'nin zarif bacağı baştan aşağı krizantemlerle kaplı olduğundan yürürken geniş adımlar atamıyordu. Gül yapraklı dilinin ucu dişlerinin arasında hafifçe çırpını-

* Eski bir İspanyol dansı. (ç.n.)

yordu. Gözünden altın yağmuru dökülen Mulche-Mulche için hazırlanan sayvanlı karyolanın tepesine gümüş rengi köpekler resmedilmişti.

Otel lastikten yapılmıştı, her tarafı gözenekliydi. Üst katların alınlık ve saçakları öne doğru fırlamıştı. Mulche-Mulche soyunup da gözlerinin parıltısı göğü renklere boğduğunda, eh, Şenlik Eşeği de şerbete doymuştu. Dört bir yanı çınlatan bir sesle, hoş geldin, diye bağırdı. Törencibaşı yerlere kadar eğilerek revcrans üstüne reverans yaptı ve yıldız haritasına bakmak için teleskopu korkuluk duvarına biraz daha yaklaştırdı. Sayvanlı yatağın etrafında altın bir alev gibi hiç durmadan dans eden Musikon ise kollarını aniden havaya kaldırdı ve hayret ki ne hayret, şehrin üzerine keman gölgeleri yağdı.

Mulche-Mulche'nin gözleri alev alev tutuştu. Buğday, tütsü ve mürrüsafiyle öyle bir dolup taştı ki bedeni, yatağın yorganları kubbe gibi kabardı. Çeşit çeşit tohumlar ve meyvelerle giderek ağırlaşan bedeni tüm sargılarını çatırdatarak koparıp attı.

Bunun üzerine, etrafta ne kadar raşitik millet varsa, kurak topraklara bereket getirir korkusuyla bu doğumu engellemeye girişti.

P. T. Bridet, şapkasında ölüm çiçeği, hışımla söylenerek tahta bacağının üzerinde doğruldu. Pis bir gülüş kabardı yanağında. Bu rezaleti olanca öfkesiyle engellemek için göçmüşler hanesinden hınçla koşup geldi.

Kafadan kontak Pimperling vardı bir de. Kulak zarı kulaklarından dışarı taşmış, buruşuk buruşuk sarkıyordu. Kuzey ışığından yapılma son model bir alınlık takmıştı. En iğrenç koku perdeleri arasında vanilyayla pudralanarak namus kurtarmaya girişen çamura batmış toplu mezar kazıcısı tiplemesi.

Bir de Toto vardı ve isminden başka bir şeyi yoktu. Poyraza karşı yürürken demirden âdemelması yağlanmış gibi

gıcırdıyordu rüzgârda. Bağırsaklarının uçuşan çaputları kaybolmasın diye Eriha sargısını beline bağlamıştı. Parolası "Marseillaise" göğsünde kıpkırmızı parlıyordu.

Ve bahçeleri işgal ettiler, etrafa nöbetçiler diktiler, filmlerdeki toplarla ateş açtılar terasa. Gece gündüz gümbür gümbür gümbürdedi ortalık. Mor ışınlar saçan "patates ruhu"nu keşif balonu olarak uçurdular. Aydınlatma fişeklerinin üzerinde "God save the queen"* ya da "Dua edelim amin diyelim" yazıyordu. Megafonu alıp terasa, "Şimdiki zaman korkusu yiyip bitiriyor bizi," diye seslendiler.

Bütün bunlar olup biterken yukarıdaki İlah da tatlı dil ve işlek parmaklarla genç Bay Fetüs'ü Mulche-Mulche'nin huzursuz karnından dışarı çıkarmak için boşu boşuna uğraşıyordu. Bir ara Bay Fetüs başını ardına kadar açık ana kapıdan dikkatle dışarı uzatacak oldu. Ama o dördünün, Jopp, Musikon, İlah ve Şenlik Eşeği'nin, kelebek ağları, sopa ve çubuklar ve ıslak bir bezle donanmış vaziyette onu beklediğini görünce, zeki tilki yüzündeki gözlerini kırpıştırarak geri çekildi. Ve Mulche'nin kızarmış bedeninden öyle bir ter fışkırıp boşandı ki, etrafındaki herkes sırılsıklam ıslandı.

Aşağıdakiler ise o paslı sinema toplarıyla ne yapacaklarını bilemez halde kalakalmış, çekip gitsinler mi, yoksa beklesinler mi, karar veremiyorlardı. Sonunda "patates ruhu"na danıştılar ve Grand Hotel Metafizik'teki sevimli gösteriye şiddetli bir taarruzla son vermeye karar verdiler.

Tekerlekler üzerinde getirdikleri mancınıkların ilki Moda Putu'ydu. Sahte pırlantalara ve Şark ıvır zıvırına boğulmuş, alçak alınlı parıl parıl bir sivri kafadır kendisi. Baştan ayağa tahta yalanlardan oyulduğu ve göğsünde süs olarak demirden bir kalp taşıdığı için adına Esprisiz Put denebilir.

Kara boynuyla dikiliyor; her yanı zillerle kaplı; havaya kaldırdığı sağ elinde ahlaksızlığın diyapazonu. Ama üstü başı Kabbala ve Talmud'un yazı karakterleriyle bezeli oldu-

* Tanrı kraliçeyi korusun. (ç.n.)

ğundan, çocuk gözbebekleriyle saf saf bakıyor. Fırıldak gibi dönen altı yüz kolla gerçekleri ve tarihi çarpıtıyor. En alttaki sırt omuruna oksihidrojen hamlaçlı bir de teneke kutu yerleştirmiş. Bağırsakları kutsal yağlarla boşaltılınca, generaller ve çete liderleri insanlıktan çıkarak ve bokun içinde yüzükoyun kayarak kıçından dışarı fırlıyor.

Fakat Jopp, hepar, salfurio, akunit ve sülfürik asitle dolu bu yaratığın midesine, Musikon'un da yardımıyla yukarıdan bir fitil saplıyor ve onu havaya uçurarak saldırıyı savuşturuyor.

İkinci put, Grand Hotel Metafizik'in terasındaki o incelikli hikâyeyi ilkel böğürtüleri ve salyalarıyla silip süpürsün diye getirilen "Sakallı Köpek". Dinlerin kaldırım taşları demir keskiyle sökülüp atılıyor ona yol açmak için. "İdeolojik Üstyapı Hisseleri" hızla düşüyor. "Ah, hayvanlığa dönüş," diye yakınıyor Bridet. "Kutsal ruhun sihirli matbaaları çöküşü durdurmaya yetmiyor artık."

Ve tekerlekler üzerinde yürüyen, içindeki korkak rahiplerin, piskoposların, diyakozların, yani *Summi Episcopi**'nin perdelerin ardından etrafı kolaçan ettiği bir kilisenin önüne koşulmuş "Sakallı Köpek" öfkeden ateş püskürerek çıkageliyor. Askeri birliklerin dövmesini taşıyan uyuz postunu beş çatallı sırt omurları sürüklüyor. Basık alnına Golgota'nın sureti kurulmuş. O güne kadar kuvvet hatlarından oluşan bir bulamaçla besleniyor, alegori ahırında tutuluyordu. Şimdiyse yuvarlanarak geliyor, Musikon'un melodik sesi karşısında şaşkınlıktan tıslayarak.

Ne var ki öfkesi başka bir şeye dönüşüyor. Nefesi daha çatının alınlığına ulaşamadan iki büklüm oluyor ve erkekliğinin yasemin ve nilüfer kokan tohumlarını fışkırtıyor. Takatten düşen canavarın dizleri titriyor. Başını patilerinin üzerine koyup tam bir teslimiyet içinde sızım sızım sızlanıyor. Çeke çeke getirdiği halk vasilerinin dingildeyip duran tatil

* Ruhban sınıfı. (ç.n.)

kilisesini kuyruğuyla paramparça ediyor. Böylece, bu saldırı da savuşturulmuş oluyor.

Ve havadar terasta Musikon'un altın alevi dans ederken, umbala oy oy, putların sonuncusu getiriliyor: Alçıdan yapılmış Kukla Ölüm, halatlarla yukarı çekilmek üzere boylu boyunca arabaya uzatılmış. "Yaşasın skandal!" diye bağırarak selam veriyor Pimperling. "Şairane dostum," diyor Toto, "başınızın etrafında lime lime olmuş hastalıklı bir ceset var. Gözleriniz kobalt mavisine boyanmış, alnınız okra sarısına. Bavulu bana uzatın. Selah*." Bridet ise: "Filhakika, ketum üstat, yaşınıza göre hiç fena kokmuyorsunuz. Muazzam bir eğlence olacak bu. Her birimiz dans edelim, onun kopardığı bacakları sallayalım, havaya savuralım. Bir zafer takı kuralım ve adımınızı attığınız her yerde esenlik ve selamet sizinle olsun!"

Bunun üzerine Ölüm başını salladı, bir biat mektubunu kabul eder gibi yuttu anlatılanları ve onu çatıya çıkaracak ilmiğe geçirmeleri için boynunu uzattı. Hemen makaraları takıp kolu çevirdiler ve onu yukarı yolladılar. Fakat yük çok ağırdı. Yolun dörtte üçünü savrula sallana geride bırakan Ölüm, birazdan alınlığa tırmanacağı düşüncesiyle canlanmıştı ki, iyice gerilen halat gıcırdayıp bıcırdamaya başladı, az sonra da karga gibi cıyakladı. Ölüm baş döndürücü yükseklikten aşağıyı boyladı ve böylesine itilip kakılmayı hiç beklemeyen namus kumkuması Pimperling'in üstüne olanca ağırlığıyla çakıldı. Üç kere ölmüş, beş kere öldürülmüş Pimperling'i bir mendile sarıp yol kenarına taşıdılar ve kafatasının arkasından fırlayan dokuları yerine yerleştirmeye çalıştılar. Ama yapılacak bir şey yoktu. Ve Pimperling'in Ölüm sebebiyle ölümünde Ölüm de parçalara ayrılmıştı.

Tam o sırada Mulche-Mulche arka arkaya on iki tiz çığlık attı. Daire çizen bacağını göğün kıyısına kaldırdı. Ve

---

* Eski Ahit'teki Mezmurlar'da 74 kere geçen bu kelimenin anlamı hâlâ bir sır. (ç.n.)

doğurdu. İlkönce minik bir Yahudi doğurdu, mor başında minik bir taç taşıyan Yahudicik hemencecik göbek bağının üstüne zıpladı ve jimnastik yapmaya başladı. Ve Musikon sanki onun kuziniymiş gibi güldü.

Aradan kırk gün geçmişti ki, Mulche kireç gibi bembeyaz bir yüzle terasın korkuluk duvarına yaslandı. Daire çizen bacağını ikinci kez ta göğe kadar kaldırdı. Ve bu sefer çok miktarda bulaşık suyu, döküntü, moloz, çamur ve bok püsür doğurdu. Bütün bunlar terastan aşağıya saçıldı, şangırdadı ve tangırdadı ve düztabanların tüm şehvet ve cesetlerini altına gömdü. Jopp buna çok sevindi, İlah ise kelebek ağını indirip hayretle bakakaldı.

Ve bir kırk gün daha geçmişti ki, Mulche kocaman obur gözlerle dalgın dalgın durakaldı. Derken bacağını üçüncü kez havaya kaldırdı ve *Ars Magna**'nın 28. sayfasında tasvir edilen Bay Fetüs'ü doğurdu. Konfüçyüs ona övgüler yağdırdı. Sırtından bir gümüş çizgi geçiyor. Babası Plimplamplasko, sihir müptelası ve aşk sarhoşu Yüce Ruh.

* 16. yüzyılda Girolamo Cardano'nun yazdığı bir cebir kitabı. Ama "Ars Magna"nın buradaki anlamı, kelimenin tam anlamıyla "yüce sanat" olsa gerek. (ç.n.)

Akbaba

(1920)

Franz Kafka

Bir akbaba vardı, ayaklarımı gagalıyordu. Çizme ve çoraplarımı çoktan parçalamış, artık ayaklarımı didikliyordu. Hiç durmadan saldırıyor, sonra etrafımda huzursuzca kanat çırpıyor ve işine kaldığı yerden devam ediyordu. Oradan geçen bir bey durumu bir süre izledikten sonra akbabaya neden katlandığımı sordu. "Savunmasızım ben," dedim, "geldi, beni gagalamaya başladı, onu kovalamak istedim elbette, hatta boğazını sıkmaya çalıştım, ama böyle bir hayvanda muazzam bir güç vardır, nitekim hemen de yüzüme dalmaya kalktı, ben de yüzümdense ayaklarımı feda etmeyi tercih ettim. Ama paramparça olmalarına ramak kaldı." "Kendinize nasıl böyle eziyet ettirirsiniz," dedi bey, "oysa tek bir kurşun bile akbabanın işini bitirir." "Öyle mi?" diye sordum. "Siz yapar mısınız bunu?" "Memnuniyetle," dedi bey, "ama önce eve gidip tüfeğimi getirmem lazım. Bir yarım saat daha dayanabilir misiniz?" "Bilmem ki," dedim ve bir süre acıdan kaskatı kesildim, sonra "Siz yine de bir deneyin lütfen," dedim. "Peki," dedi bey, "hemen gider gelirim." Biz konuşurken akbaba bizi sakince dinlemiş, bakışları benimle bey arasında gidip gelmişti. Şimdi görüyordum ki her şeyi

anlamıştı, havalandı, yeterince hız almak için iyice geriye kaykıldı, sonra da bir mızrak atıcısı gibi gagasını ağzımdan içime sapladı. Sırtüstü yere yıkılırken, tüm derinlikleri dolduran, tüm kıyılardan taşan kanımda umutsuzca boğulup gittiğini hissederek rahatladım.

Dev Agoag

(1929)

Robert Musil

Bu küçük öykünün kahramanı –ki kahramandı gerçekten!– gömleğinin kollarını yukarı sıyırdığında bir müzik kutusunun tınısı gibi incecik iki kol ortaya çıkıyordu. Ve kadınlar zekâsını hayranlıkla övüyor, ama aynı hayranlıkla söz etmedikleri başkalarıyla "çıkıyorlardı". Vaktiyle sadece tek bir dilber herkesi hayrete düşürerek ona biraz daha derin bir ilgi göstermişti, ama kadın onu şefkatli gözlerle süzerken bir yandan da omuz silkmeye bayılıyordu. Ve yeni başlayan bir aşk ilişkisinde âdet olduğu üzere takma ad seçerken kısa bir kararsızlık yaşadıktan sonra ona "Sincapcığım!" demişti.

O bu yüzden gazetelerin sadece spor sayfalarını okuyordu, spor sayfalarında da en çok boks haberlerine bayılıyor, boks haberleri arasında da en çok halterle ilgili olanları tercih ediyordu.

Mutlu bir hayatı yoktu; ama güç kazanma çabalarından hiç vazgeçmiyordu. Bir jimnastik kulübüne üyelik için parası olmadığından ve dönemin yeni anlayışı sporu bedenin aşağılık bir yeteneği değil, ahlak ve ruhun bir zaferi olarak gördüğünden, bu güce kendi başına ulaşmaya çalışıyordu. Boş zamanlarında ayak parmak uçlarında gezintiye çıkmakta

kullanmadığı tek bir öğleden sonrası yoktu. Bir odadayken kendisini kimsenin izlemediğinden emin olduğunda sağ eliyle arkaya uzanıp sol tarafındaki şeyleri tutmaya çalışıyordu ya da tersini yapıyordu. Giyinip soyunmayı bile olabilecek en yorucu iş haline getirmeyi görev edinmişti. İnsan bedeninde her kasın bir de antagonist kası olduğundan, yani bir kas gerilirken diğeri gevşediğinden ve biri gevşerken de diğeri gerildiğinden, her harekette kendine anlatılmaz zorluklar yaratmayı başarıyordu. İyi günlerinde, birbiriyle sürekli mücadele halindeki tamamen farklı iki insandan oluştuğu söylenebilir herhalde. Fakat böyle her saniyesinden faydalandığı bir günün sonunda yatmaya gittiğinde, hâlâ kontrol edebildiği kasların tümünü bir kez daha aynı anda geriyordu; sonra da kendi kaslarında, yırtıcı bir kuşun pençeleri arasındaki bir parça yabancı et gibi yatıyor, pençeler ancak gözleri kapanmaya başlarken gevşiyor ve onu bodoslamasına uykuya fırlatıyordu. Böyle bir yaşam tarzında eninde sonunda yenilmez bir güç kazanması kaçınılmazdı. Ama o aşamaya gelemeden önce sokakta bir kavgaya karıştı ve bir yığın insandan dayak yedi.

Bu onur kırıcı kavgada ruhu derinden yaralandı, bir daha asla eskisi gibi olamadı; tüm umutlarının yıkıldığı bir hayata dayanıp dayanamayacağı epey bir süre kuşkuluydu. Ama büyük bir otobüs onu bu durumdan kurtardı. Dev otobüsün atletik yapılı genç bir adamı nasıl çiğnediğine tesadüfen tanık oldu ve bu kaza, kurban için ne kadar trajik olsa da, onun için yeni bir hayatın çıkış noktası haline geldi. Gücü kuvveti yerinde adam hayattan bir yonga ya da elma kabuğu gibi soyulup atılırken otobüs mahcup mahcup kenara çekilip durmakla yetinmiş, olaya bir sürü gözle bön bön bakmıştı. Manzara çok acıklıydı ama adamımız önüne gelen fırsatı hemen yakalamış, muzaffer otobüse tırmanmıştı.

İşte her şey böyle başladı, böyle de devam etti: Canı ne zaman isterse on beş kuruşu bastırıyor, tüm sportmenleri kena-

ra kaçırtan bir devin içine kuruluyordu. Devin adı Agoag'dı. Bunun anlamı Âlemlerin-Görkemli-Otobüs-Atlet-Grubu'ydu belki de; zira bugün hâlâ bir peri masalı yaşamak isteyen birinin zekâsını kullanmaktan korkmaması gerekir. Nitekim kahramanımız da otobüsün üst katında otururken o kadar büyüktü ki, caddede kaynaşan cüceler onun için hiçbir şey ifade etmiyordu. Birbirleriyle ne konuştuklarını bile tasavvur edemez oldu. Korkudan kenara sıçradıklarında seviniyordu. Caddede karşıdan karşıya geçerlerken, serçelere saldıran kocaman bir sokak köpeği gibi üzerlerine atılıyordu. Eskiden şıklıklarıyla gözünü hep korkutmuş olan zarif otomobillere, elinde bir bıçak, tavuk çiftliğindeki şirin tavukları izleyen biri gibi tepeden bakıyordu şimdi, kendi yıkıcı gücünün bilinciyle. Bunun için büyük bir hayal gücü de gerekmiyordu, mantıklı düşünmek yeterliydi. Öyle ya, ye kürküm ye sözü doğruysa, neden bir otobüs de aynı işi görmesindi? Muazzam gücünü insan ya giyinir ya da kuşanırdı; tıpkı birinin zırh giymesi ya da tüfek kuşanması gibi; pagan kahramanlar koruyucu zırhlarıyla bütünleşebiliyorlardı da, neden bir otobüsle de bütünleşilmesindi? Dünya tarihinin güçlü devlerini böylesine dehşetli kılan, iktidarın rahatlıklarının şımarttığı zayıf bedenleri miydi, yoksa bedenlerine kuşandıkları iktidar aparatı sayesinde mi yenilmez olmuşlardı? Ayrıca, diye düşünüyordu yeni düşüncelerinin âleminde taht kuran adamımız, boks, atletizm ve yüzme krallarının etrafındaki menajerlerden antrenörlere, kanlı kovaları ortadan kaldıran ya da bornozu omuzlara koyan adamlara kadar tüm o spor maiyetine ne demeli; eskinin sofracıbaşı ve sakilerinin bu çağdaş halefleri vakurlarını kendi güçlerine mi, yoksa yabancı bir gücün parıltısına mı borçluydu? Görüldüğü gibi, adamımız bir kazayla aydınlanıvermişti.

Boş zamanlarında her anını spora değil, otobüsle dolaşmaya ayırıyordu artık. Hayali, çok geniş bir güzergâha abone olmaktı. Ve eğer hayali gerçekleştiyse ve ölmemişse,

ezilmemişse, bir aracın altında kalmamışsa, uçuruma düşmemişse ya da tımarhanede değilse, bugün de hâlâ otobüsle dolaşmaya devam ediyor. Ama bir keresinde fazla ileri gitmiş, erkekteki akıl güzelliğinin kıymetini bildiği umuduyla yolculuklarından birine bir kadın arkadaşını da götürmüştü. O sırada dev gövdenin içinde posbıyıklı minik bir parazit de vardı, bu parazit kadın arkadaşına birkaç kere edepsizce gülümsedi, kadın da belli belirsiz karşılık verdi; hatta adam otobüsten inerken güya yanlışlıkla sürtündüğü ve herkesin önünde kibarca özür dilediği kadın arkadaşının kulağına bir şeyler fısıldar gibiydi. Kahramanımız öfkeden kudurdu; rakibinin üstüne atlamak isterdi ama adam dev Agoag'ın yanında gözüne ne kadar küçük görünmüşse, içindeyken bir o kadar heybetliydi. Bu yüzden kahramanımız yerinden kıpırdamadı ama kadın arkadaşını sitem yağmuruna tuttu. Gelgelelim, daha önce düşüncelerini açtığı bu kadın, "Güçlü erkeklerle ilgilenmiyorum, ben güçlü otobüslere hayranım!" demedi, her şeyi inkâr ediverdi.

Kadın aklının cesaretsizliğiyle açıklanabilecek bu zihinsel ihanetten sonra kahramanımız yolculuklarını biraz azalttı, yola çıktığı zamanlarda da yanına kadın arkadaş almadı. Erkeğin yazgısını ifade eden "Güçlü kişi, yalnızken daha da kudretlidir!" deyişindeki gerçeği biraz olsun sezmiş gibiydi.

Kısa Biyografimsiler

FRANZ HELD (asıl adı Franz Herzfelde) (1862-1908)

Ren bölgesinin ileri gelen işadamlarından birinin oğluydu. Hukuk öğrenimini yarıda bırakıp şiir yazmaya başladı. 1895'te Münih'te Tanrı'ya hakaret ettiği ve anarşist olduğu gerekçesiyle mahkemeye verilince, ailesiyle birlikte İsviçre'ye kaçtı, aile daha sonra Avusturya'ya gitti ve Salzburg yakınlarında bir dağ kulübesinde yaşamaya başladı. 1899 yazında bir gece Franz Held ve karısı hiç iz bırakmadan ortadan kayboldu, çiftin dört çocuğu kulübede yapayalnız kaldı. Bir yıl sonra bulunan Franz Held, bir akıl hastanesine kapatıldı ve orada öldü. Franz Held'in, iki oğlu John Heartfield ve Wieland Herzfelde, babalarının siyasi ve düşünsel mirasına sahip çıkmış, onun ölümünden yirmi yıl sonra George Grosz ile birlikte Berlin'de Dada hareketini kurmuştur.

OSKAR PANIZZA (1853-1921)

Müzik ve felsefe okudu, ardından tıp eğitimi gördü ve bir akıl hastanesinde bir süre çalıştıktan sonra kendini tamamen yazmaya ve yayıncılığa verdi. Münih'teki modernist çevrelerde çok faaldi. Eleştiriler, yorumlar, kısa öyküler ve oyunlar yazdı. Özgür tiyatro kulüplerinde Wilhelm döneminin sansürleriyle mücadele etti. 1895'te bir oyunu yüzünden bir yıl hapis yattı. Hapisten çıktıktan sonra önce İsviçre'ye

göç etti, daha sonra Paris'e yerleşti. Ömrünün son on altı yılını Almanya'da bir akıl hastanesinde geçirdi. Doktor olarak başladığı çevrimi hasta olarak tamamlamıştı.

Psikoz ve solipsizm üzerine felsefi metinleri Mynona'nın, daha sonra Michel Foucault'nun da ilgisini çekti. Metinleri sürrealistlerin, sonraki dönemde de ünlü Alman oyun yazarı Heiner Müller'in takdirini kazandı. Heiner Müller onun için şunları yazmıştı: "Panizza bir teröristtir. Alman olmak istemeyen herkes onu okusa iyi eder."

PAUL SCHEERBART (1863-1915)

Scheerbart'ın aşağıdakilerin hepsi ve hiçbiri olduğu rahatlıkla söylenebilir: Yayıncı, "perpetuum mobile"nin (devridaim) mucidi, vizyoner, materyalizm karşıtı, binaların beton yerine tamamen camdan yapıldığı bir mimarinin savunucusu, küçük burjuva zihniyetine karşı bir ajan provokatör, asteroid ve gezegenlerde hayat olduğuna inanan bir astro-metafizikçi. Scheerbart bu kimlikleriyle yalnızca ekspresyonistler değil, herkes tarafından sevilmişti.

Scheerbart 1890'larda Berlin'de "Schwarzes Ferkel" (Siyah Domuz Yavrusu) adlı bir meyhanede toplanan, içkiye düşkün bir edebiyat grubunun üyesiydi. (Bu vesileyle, Çinli şair Li Po'nun "şarap kadehinin dokuz ölümsüzü" grubuna da selam.) O dönemin Almanca konuşup yazan edebiyat grupları arasında belki de tek gerçek bohem/dekadan grup buydu ve üyeleri arasında Stanislaw Przybyszewski, August Strindberg ve Edward Munch gibi isimler vardı.

Scheerbart 1915 yılında savaşı protesto etmek için kendini aç bırakarak intihar etti.

GUSTAV MEYRINK (1868-1932)

"İnsanlar, ancak satın alabildikleri şeyleri gerçek sanıyorlar" diyen bu mizantrop kült yazar, tüm zamanların en önemli okült romanlarından biri olan *Golem*'in yazarıdır ve fantastik öyküleriyle de tanınır. Prag'da bankerlik yapıp iflas etti, sonra okültizme merak saldı; daha çok sembolizmin uzantısı olan neo-romantik hareketin içinde olmasına rağmen, çağdaşı bazı yayıncı ve eleştirmenler onu ekspresyonist olarak da nitelemişti. Viyana'da doğan, burjuva kültürüyle ilgili her şeyi reddeden, hayatını okültizme adayan, 1927'de Budist olan bu büyük fantastik yazarın eserleri ekspresyonist dergi *Die weißen Blätter*'de de yayımlanıyordu.

Türkçede de yayımlanan *Kardinal Napellus* adlı öykü seçkisi Borges'in hazırladığı Babil Kitaplığı'nın fantastik kitaplarındandır.

GEORG HEYM (1887-1912)

Ekspresyonizmin en tipik sözcülerinden, en şiirsel seslerinden biri olarak bilinir. Eli kulağındaki felaketin ve kısırlaşan hayatın habercisi niteliğindeki eserleri fantastik unsurlar barındırır; karanlık şiirinde devrimci özlemlerini yansıtan grotesk ve anarşist bir mizaha da rastlanır. Fransız Devrimi döneminde yaşamak istiyordu Heym; nefret ettiği, öylece oturup hiçbir şey yapmadığını söylediği Goethe'nin döneminde değil.

Hugo Ball'in karısı Emmy Hennings onu "yarı serseri yarı melek" sözleriyle tarif etmişti. İlk dönem ekspresyonistlerin en yeteneklilerinden olan Georg Heym, buz tutan bir ırmağın üstünde arkadaşıyla paten kayarken buzun aniden kırılması sonucu suya gömülen arkadaşını kurtarmak için canından oldu. Öldüğünde yirmi dört yaşındaydı. Kazadan iki yıl önce rüyasında kendini bir buz parçasından diğerine atlarken görmüştü.

WASSILY KANDINSKY (1866-1944)

Soyut resmin öncülerindendi, Franz Marc ile "Mavi Atlı" hareketini kurmuştu. Bauhaus okulunda hocalık da yaptı. Kandinsky'nin 1912 yılında Almanca olarak kaleme aldığı "Fagot" önde gelen sürrealist metinlerdendir. Hans Arp bu metni şöyle tarif etmişti: "Dibi gelmez sonsuz derinliklerden esen bir nefes." Metin, düzyazı şiirler ve ahşap baskı resimlerden oluşan bir kitaptan alınmıştır. *Klänge* (Tınılar) adını taşıyan bu kitap sinestetik bir eserdi.

MYNONA (asıl adı, Salomo Friedlaender) (1871-1946)

Tıp, felsefe, Alman edebiyatı, arkeoloji ve sanat tarihi öğrenimi gördü. 1906 sonrasında Mynona takma adıyla avangard grotesk şiir ve metinler yazmaya başladı. Friedlaender, Yeni Kantçılık ve Stirner'in görüşlerinin bir karışımını savunan bir filozoftu (felsefi yayınları arasında "Çocuklar İçin Kant" da vardı) ama ekspresyonist dergiler için Mynona takma adıyla roman ve grotesk öyküler de yazıyordu. Fakat onun bu iki yönünü birbirinden ayrı düşünmemek gerekir. Çünkü bizzat ifade ettiği gibi, "grotesk mizahçının arzusu, gerçek hayatın gizemli, kutsal imgesini canlandırmak"tır. Hemen hemen tüm ekspresyonistlerle arkadaştı ve onların okuma seanslarında bir yıldız gibi parlıyordu, ama "gülen Dada"nın öncüsü sayılan bu bohem yazarı hazmetmek zordu.

1933 yılında Nazilerden kaçarak Paris'e yerleşti. Savaş sonrasında Amerika'ya göç etmek için Thomas Mann'dan yardım istedi ama kendisine yardım eli uzatılmadı. 1946 yılında Paris'te yoksulluk içinde öldü.

ELSE LASKER-SCHÜLER (1869-1945)

İlk ekspresyonistler, kendilerinden biraz daha yaşlı olan Else Lasker-Schüler'i zamanının en önemli kadın şairi ilan etmişti. Trakl ona şiirler yazıyor, genç hayranı Gottfried Benn Almanya tarihindeki en büyük kadın şair olduğunu iddia ediyordu. Annesinin ölümünden sonra bir sinir krizi geçiren Else Lasker-Schüler, kendi yarattığı bir hayal dünyasında yaşamaya başladı. Bu hayali dünyada kendisi Bağdatlı Prens Tino'ydu; arkadaşlarına da hayali isimler uydurmuştu. Bu isimler o kadar çok tuttu ki, arkadaşları daha sonra onun yarattığı isimlerle anılır oldu. İkinci kocası, *Der Sturm* dergisinin yayıncısı Georg Lewin, daha çok onun verdiği Herwarth Walden adıyla tanınır örneğin. Gottfried Benn'le çok tutkulu bir ilişki yaşayan Else Lasker-Schüler, Naziler iktidara geldikten sonra 1933'te İsviçre'ye, 1940'ta da Filistin'e göç etti. 1945 yılında Kudüs'te kalp krizi geçirerek öldü ve Zeytin Dağı'na gömüldü.

GEORG TRAKL (1887-1914)

Burjuva bir ailenin çocuğu olarak Salzburg'da doğup büyüdü. 1908 yılında eczacılık eğitimi almak için Viyana'ya gitti ama ne okulda ne de daha sonra girip çıktığı işlerde dikiş tutturabildi. 1913 yılında ilk şiir kitabı yayımlandıktan sonra hızla ün kazandı, edebiyat çevrelerinde sağlam bir yer edindi ama alkol ve morfinin esaretinden hiç kurtulamadı. Alman edebiyatında benzersiz bir yere sahiptir Trakl. Geçicilik, çözülme, yıkım, suçluluk ve melankoli temalarıyla çağrışımsal bir imge dünyası örer. Hüzünlü bir mavinin hiç eksik olmadığı şiirleri, morfin bağımlılığının çaresizliğini ve kız kardeşiyle yaşadığı ensest ilişkinin acısını dolaylı olarak yansıtır. "Galiçya'nın ölüm çukuru" diye bilinen derme çatma bir sahra hastanesinde çalışırken tanık olduğu dehşete dayanamayıp aşırı doz kokain alarak

intihar etti. Ehrenstein'a göre, Avusturya'da ondan daha güzel dizeler yazan biri yoktu.

AUGUST STRAMM (1874-1915)

Münster'de doğdu. Ekspresyonist bir şair ve oyun yazarı olarak tanındı. Babası memurdu ve kendisi gibi onun da postacılık hizmetlerinde memur olarak çalışmasını istiyordu. 1896'da Bremen'de uluslararası posta servisinde çalışmaya başladı, bu vesileyle bir iki kere Amerika'ya gitti. 1902'de evlenip Berlin'e yerleşti. Politika ve ekonomi okuyup bu alanda doktorasını yaptı. 1914 yılında Herwarth Walden (Georg Lewin) ile ekspresyonist *Der Sturm* dergisini çıkarmaya başladı. Şiirleri bu dergide yayımlanıyordu. Cephedeyken bile yazmaya devam etti. 1915'te batı cephesindeki çarpışmalarda gösterdiği cesaret için madalya aldı ama aynı yılın Eylül ayında doğu cephesinde Ruslara karşı savaşırken öldü.

ALFRED LICHTENSTEIN (1889-1914)

Mutsuz bir eksantrik ve hukuk mezunu olan Lichtenstein ilk ekspresyonist yazarlardandı. Birinci Dünya Savaşı'nın ilk aylarında Somme muharebesinde ölmeden önce hem *Die Aktion* hem de *Der Sturm* dergisi için yazıyordu. Fransız yazar Alfred Jarry hayranıydı ve onun gibi şehirde bisikletiyle dolaşıyordu.

Sarkastik eserlerinde hayatın kara mizahını vurgulayan Lichtenstein, daha sonra Hans Arp ve Hugo Ball gibi Dadacıları derinden etkiledi.

THEODOR DÄUBLER (1876-1934)

Yoksulluğunu bir taç gibi taşıyan bir dilenci kral gibiydi Däubler. Kocaman gövdesiyle bütün Avrupa'yı gezip dolaşmıştı. Özellikle de İtalya'yı (Trieste doğumluydu) ve Yunan adalarını. *Die Aktion* dergisinin bir sayısı yalnızca ona ayrılmıştı ve Berlin Dadacıları onu himayeleri altına almıştı. Ekspresyonist ressam Ludwig Meidener onunla ilgili şunları yazmıştı: "Däubler, seni ihtiyar şişko, üç yüz kilo çekiyorsun ama çiçekler, kayalar, bulutlar ve ayın orağı hakkında başka hiç kimsenin yazamadığı gibi yazıyorsun." Çok sonraları, kült yazar Arno Schmidt onun neslinin en önemli yazarı olduğunu söyleyecekti ama 1910 yılında yayımlanan ve 30.000 dizeden oluşan başyapıtı *Das Nordlicht* (Kuzey Işığı) okur ve eleştirmenlerin hiç ilgisini çekmemişti. Daha sonra sanat eleştirmenliği de yaptı ve 1928 yılında üyesi bile olmadığı Alman PEN Kulübü'nün başkan yardımcısı seçildi. 1932 yılında tüberküloza yakalandıktan iki yıl sonra öldü.

HUGO BALL (1886- 1927)

Münih ve Heidelberg'de sosyoloji ve felsefe öğrenimi gördükten sonra tiyatroyla ilgilendi ve Max Reinhard'la birlikte çalıştı. Önce coşkuyla karşıladığı savaşa çok geçmeden büyük tepki gösterecekti. Arkadaşı Kandinsky'nin etkisiyle ekspresyonist bir tiyatro anlayışı geliştirmeye çalıştı. Savaşta Zürich'e gitti ve orada para kazanmak için kabarelerde çalıştıktan sonra 1916'da efsane Cabaret Voltaire'i kurdu. Dada Manifestosu'nu yazdı ve anlamsız kelimelerden oluşan, sırf sese dayalı şiirler kaleme aldı. Aynı dönemde anarşizme de ilgi duyarak Bakunin'in eserlerini çevirmeye başladı. 1920'de Katolik olduktan sonra kendini psikoloji ve teolojiye adadı. 1927'de İsviçre'de Sant'Abbondio'da mide kanserinden öldü.

FRANZ KAFKA (1883-1924)

Bu seçkideki yazarların belki de en tanınmışı olan Kafka'nın burada hayatının herkesçe bilinen ayrıntılarına girmeden ekspresyonistlerle ilişkilerinden söz edilebilir. Kafka'daki cevheri gören ilk kişi ekspresyonistlerden Ehrenstein'dı. 1914'ten önce ekspresyonist dergilerde, örneğin *Die weißen Blätter*'de pek çok öyküsü çıktı Kafka'nın, savaş sürerken *Dava* ve *Dönüşüm* gibi önemli eserleri yayımlandı. Buna rağmen edebiyat çevreleri onu nereye oturtacağını bilememişti; Kafka biricikliğini hep korudu, hep ayrıksı bir konumda oldu. Kafka'nın üslubu tipik ekspresyonistlere göre daha az deneyseldi ama tekinsiz grotesk dünyasında ekspresyonistlerle ortak noktaları vardı. Buradaki metni ilk kez ölümünden sonra, 1936 yılında yayımlandı.

ROBERT MUSIL (1880-1942)

20. yüzyılın en önemli yazarlarından sayılan Robert Musil askeri eğitimini yarıda kesip makine mühendisliği okudu, daha sonra fizik, felsefe ve deneysel psikoloji öğrenimi gördü. Tüm zamanını yazmaya ayırmak için serbest yazar olan Musil, geçimini sağlamak için Viyana'da kütüphanede çalıştı. Özellikle de ekspresyonist döneminde *Revolution* ve diğer ekspresyonist dergiler için yazdı, ilk kitabı *Öğrenci Törless'in Bunalımları*'nı da o dönemde kaleme aldı ve kitap onun tüm dünyada tanınmasını sağladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında İsviçre'ye yerleşti. 1925-1942 yılları arasında *Niteliksiz Adam* üzerinde çalışan Musil, başyapıtını tamamlayamadan Cenevre'de öldü.

Modern Klasikler Dizisi - 122

Ekspresyonizm Almanya'da Birinci Dünya Savaşı öncesinde gelişmiş, sanat dallarının hepsinde etkili olmuştu. Edebiyat akımı olarak 1909 civarında Berlin'de başladı ve ardında izi 1920'lere dek sürülebilecek bir miras bıraktı. Ele avuca sığmayan, tarife gelmeyen ekspresyonizm naif bir esrikliğin, sinik bir kuşkuculuğun, Nietzsche'ci bir bireyciliğin ve sosyalist kardeşliğin idealizminin yanı sıra kent yaşamının dehşetini, uygarlığın çöküşüne ilişkin kıyamet öngörülerini, ilkel içgüdülerin yüceltilmesini ve liberalizm karşıtı bir nihilizmi de barındırıyordu içinde.

Ordu, okul, ataerkil aile ve imparatorluk gibi kurumların yerleşik otoritesine karşı çıkan Alman ekspresyonistler yoksulların, ezilmişlerin, akıl hastalarının, toplum dışına itilmişlerin yanında yer almışlardı.

Ekspresyonistler doğanın ve toplumun nesnel bir bakış açısıyla ele alınmasına karşı çıkıyor, içsel gerçeğin yansıtılmasını savunuyorlardı. Yeni bir düzenin ve toplumsal geleneğin zincirinden kurtulmuş, dünyaya sınırsız bir öznellikle bakan yeni bir insanın yaratılmasında öncülük yapma gibi yüce bir görev biçmişlerdi kendilerine. Bu yeni insan yeni bir dile ihtiyaç duyuyordu. Mesajlarını iletmek için anlatım olanaklarının sınırlarını zorlayan, klişelerden arınmış yeni bir dil oluşturmuşlardı.

Bu küçük seçkide Franz Held, Oskar Panizza ve Paul Scheerbart gibi öncü ekspresyonistlerden Gustav Meyrink, Franz Kafka ve Robert Musil gibi tanınmış yazarlara uzanan bir yelpazede ekspresyonist edebiyatın tadımlık örneklerini bulacaksınız.





9 TL